

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Aušrinės Pociūtės,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir santykis su apeliacija (revizija)

The Recognition of Foreign Commercial Arbitration Award and Relation with Appeal
(Revision)

Vadovas: asist. Mindaugas Žolynas

Recenzentas: asist. Veslava Ruskan

Vilnius 2008

Turinys :

Įvadas.....	2
I. Bendrieji arbitražo klausimai.....	5
1. Teisinė arbitražo prigimtis ir arbitražo samprata:	5
2. Arbitražinis susitarimas:	9
3. Arbitražinio susitarimo formos ir turinio reikalavimai	11
4. Arbitražo sprendimas:	14
II. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas.....	17
1. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo reikšmė ir samprata.....	17
2. Užsienio, tarptautinio ir nacionalinio arbitražo sąvokų problema.....	19
3. Galimybė pripažinti panaikintą arbitražo sprendimą.....	23
4. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūra.....	26
III. Užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindai.....	34
1. Pirmoji pagrindų grupė- arbitražo šalies iniciatyva.....	35
2. Antroji pagrindų grupė- teismas <i>ex officio</i>	47
IV. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo santykis su apeliacija.....	52
Išvados	58
Pasiūlymai.....	60
Literatūros sąrašas.....	62
Santrauka.....	67
Summary.....	68

IVADAS

Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę ir pasukus vakarietiškos demokratijos keliu, neišvengiami pokyčiai palietė ne tik politinę, bet ir ekonominę sferą. Planinę ekonomiką pakeitė laisvos rinkos principai, kurie suteikė galimybę asmenims laisvai vykdyti ekonominę veiklą, plėtoti ekonominius ryšius su kitais asmenimis ir siekti pelno. Išaugusios naujos galimybės užmezgant komercinius verslo ryšius ne tik su savo, bet ir užsienio valstybių verslo subjektais, paskatino žymų ginčų, kylančių iš šių santykių, skaičiaus augimą. Tapo aišku, kad reikalingas alternatyvus šių ginčų sprendimo būdas, kuris įgalintų šalis greitai, nebrangiai, efektyviai bei objektyviai išspręsti kilusius nesutarimus. Šiuos visus kriterijus geriausiai atitiko arbitražas, kurio populiarumas, Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, tapo akivaizdus. Šis ginčų sprendimo būdas ypač paplito taptautiniame lygmenyje dėl savo lankstumo, konfidencialumo bei gebėjimo atitikti proceso šalių lūkesčius. Tačiau reikia pripažinti, kad taptautinis tokių ginčų nagrinėjimo pobūdis įtakoja ir atitinkamų problemų dėl priimtų užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo ir vykdymo ne jų priėmimo valstybėse atsiradimą. Užsienio arbitražų priimtų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus reglamentuoja 1958m. Niujorko konvencija, kurios narėmis yra 142-ios pasaulio valstybės, tarp jų ir Lietuva. Lietuvos teismų formuojama praktika vaidina nemenką vaidmenį ginčų sprendimų arbitražu populiarinimo procese. „Jeigu teismai sugebės užtikrinti liberalų, t.y. arbitražui palankų, teisės (tiek nacionalinės, tiek tarptautinės) aiškinimą ir taikymą, arbitražo populiarumas didės.“¹ Be to, teisės teorijoje vis dažniau pasigirsta naujų idėjų, kaip būtų galima dar labiau paskatinti arbitražo populiarumo augimą tobulinant ne tik esamą reglamentavimą, tačiau kuriant naujas teisės nuostatas, kurios atitiktų nuolat besivystančius verslo bendruomenės poreikius. Svarbu atkreipti dėmesį ir į užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūros turinį arbitražo institute, proceso šalys dažnai painioja apeliacijos galimybes teismo ir arbitražo procesuose. Todėl toliau skatinant arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, paplitimą, būtinas aiškumas tiek atskirų institutų sąvokose, tiek ir jų turinyje. Taigi sparčiai augant komerciniams santykiams tarp užsienio verslo subjektų bei vystantis ekonominiams veiksniams užsienio arbitražų priimtų sprendimų pripažinimo klausimai bei santykio su apeliacija nustatymo būtinybė tapo aktuali klausimu tiek praktikoje, tiek ir teorijoje.

¹ MIKELĖNAS, V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika, Justitia 2006m. Nr. 2 (60) 29 psl.

Magistrinio darbo tikslas- identifikuoti svarbiausias problemas, kylančias užsienio arbitražų priimtų sprendimų pripažinimo srityje Lietuvoje, jas išplėtoti ir rasti galimą optimalų sprendimą. Taip pat atskleisti santykį tarp užsienio arbitražų priimtų sprendimų pripažinimo ir apeliacijos (revizijos), išnagrinėti pagrindinius panašumus bei skirtumus.

Siekiant tinkamai įgyvendinti šiuos darbo tikslus, aptariami šie pagrindiniai klausimai:

1. teisinė arbitražo prigimtis, analizuojami arbitražinio susitarimo, sprendimo esmė bei šioje srityje kylančios problemos, kurios turi įtakos užsienio arbitražų sprendimų pripažinimui;

2. proceso etapai pripažįstant užsienio arbitražų sprendimus;

3. užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindai ir jų problematika;

3. užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo santykis su apeliacija (revizija).

Taip pat analizuojamos nacionalinės bei taptautinės teisės normos, jų harmonizavimo galimybės, pasirinktų užsienio valstybių praktika probleminiais užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo klausimais. Galiausiai, apibendrinami ir įvertinami teisės doktrinos ir praktikos analizės metu gauti rezultatai.

Šiame darbe dėl darbo apimties ribų detalai neanalizuojamas užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo ir kasacijos teismo procese santykis.

Magistrinio darbo objektas- užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą reglamentuojančios nacionalinės ir tarptautinės teisės normos, Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika.

Darbe panaudoti tyrimo metodai. Plačiausiai darbe naudojamas lyginamasis metodas, kuris vyrauja visame darbe, atskleidžiant tiek Lietuvos, tiek ir kitų valstybių teisės aktų, teismų praktikos, doktrinos skirtynes ir panašumus. Taikant sisteminių metodą siekiama nustatyti teisės aktų ar atskirų teisės normų tarpusavio santykį bei jų sisteminio taikymo galimybes. Teisės aktuose naudojamų žodžių prasmė atskleidžiama semantinio metodo pagalba. Konkrečios normos prasmei išsiaiškinti naudojamas lingvistinis metodas. Tiriant teisės aktų raidą bei normų vystymąsi, pasitelkiamas istorinis analizės metodas. Galiausiai siekiant atskleisti užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo praktinio įgyvendinimo problemas panaudota Lietuvos Apeliacinio, Aukščiausio teismo ir kitų valstybių teismų bei arbitražų išnagrinėtų bylų kiekybinė ir kokybinė analizė.

Originalumas. Kadangi Lietuvos arbitražo praktika lyginant su užsienio valstybėmis nėra ženkliai, tai įtakuoja ir kolkas negausų mokslinių darbų skaičių analizuojant užsienio arbitražo pripažinimo klausimus. Nors per pastaruosius dvejus metus padidėjo susidomėjimas

šia sritimi, pradėta labiau gilintis į arbitražo aktualijas, šis magistrinis darbas turi išskirtinių savybių. Pirma, analizuojami probleminiai klausimai, kurie mažai nagrinėti kituose darbuose, pateikiami pasiūlymai įstatymo leidėjui sprendžiant atitinkamą situaciją. Trečia, analizuojami užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir apeliacijos (revizijos) panašumai, skirtumai bei tarpusavio santykis.

Magistro darbe panaudoti šaltiniai. Darbo tikslas, uždaviniai bei objektas tiesiogiai įtakojo atitinkamų šaltinių pasirinkimą. Juos galima skirstyti į tris pagrindines grupes: 1. Lietuvos ir kitų valstybių teismų praktika; 2. Lietuvos, užsienio nacionaliniai ir tarptautinės teisės aktai; 3. Lietuvos bei užsienio teisės mokslininkų darbai.

Kadangi Lietuvos teismų praktika arbitražo klausimais dar nėra labai gausi, o užsienio šalių teismų naujausia praktika ne visada legvai prieinama, todėl teismų praktikos analizė pasitelkiama nagrinėjant problemines Niujorko konvencijos bei Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo normas.

Išsamiausiai nagrinėjama 1985m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, taip pat nacionaliniai pasirinktų šalių norminiai teisės aktai.

Magistro darbe remiamasi šių autorių: G. Domino, V. Mikelėno, V. Nekrošiaus, J. Šato, R. Simaičio, E. Laužiko, E. Ivanauskienės, N. Kaminskienės, M. W. Buhler, T. H. Webster, P. Binder, P. Sanders, A. Redfern, M. Hunter, M. R. Sammartano ir kt. darbais. Taip pat naudojama 2008m. vasario 28- 29d. tarptautinio seminaro „Tarptautinis teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose“, vykusio Vilniuje, medžiaga bei interneto priemonės.

I. Bendrieji arbitražo klausimai

1. Teisinė arbitražo prigimtis ir samprata

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. įtvirtina asmens teisę savo pažeistas teises ir laisves ginti teisme. Tai patvirtina ir tarptautiniai dokumentai: „kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, kurias garantuoja Sąjungos teisė, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingas gynimo priemones teisme“². Taigi matome, jog teisė kreiptis į teismą yra neginčijama. Tačiau subjektines teises ir įstatymų saugomus interesus gina ne tik teismas. Šalys gali bandyti savo ginčą išspręsti ir kitais būdais: derybomis, taikinimo procedūromis, tarpininkavimu ar pan. Geriausiai žinomas nevalstybinis (privatus) ginčų sprendimo būdas yra arbitražas. Įdomu tai, jog nei tarptautinėse konvencijose, nei užsienio nacionaliniuose įstatymuose arbitražo apibrėžimo nėra. Laikoma, jog jo samprata yra nusistovėjusi tradiciškai. Šiuolaikinėje teisės teorijoje išskiriamos tokios pagrindinės arbitražo sampratos:

- 1) „kaip specialus ginčo sprendimo metodas, ypatinga ginčo sprendimo procedūra;
- 2) kaip šios procedūros metu įsteigtas ir suformuotas organas, tiesiogiai sprendžiantis ginčą, tai yra pats arbitras ar arbitrų kolegija;
- 3) kaip specializuota organizacija (įmonė), teikianti arbitravimo paslaugas ir atliekanti administracines procedūros funkcijas;
- 4) kaip šią procedūrą taikant kylančių ar su ja susijusių teisinių santykių visuma;
- 5) kaip šiuos santykius reguliuojanti teisės normų sistema, sudaranti materialinį-procesinį teisės institutą. Ji dažniausiai nėra kodifikuota ir kai kurios normos yra išmėtytos įvairiausiuose teisės šaltiniuose.“³

Analizuojant arbitražo prigimtį, galima pastebėti, jog geriausiai ją atspindi pirmoji samprata. Pirmiausia, arbitražas suprantamas, kaip viena iš galimų ginčo tarp šalių sprendimo būdų. Ginčo šalys yra laisvos, kurią procedūrą pasirinkti, sprendžiant jų ginčą. Jos gali kreiptis į teismą arba naudotis alternatyviais ginčo sprendimo metodais. Todėl arbitražas bendriausia prasme suprantamas, kaip viena iš alternatyvų ginčiui spręsti. Kiek rečiau arbitražo sąvoka naudojama antrąja ir trečiąja prasmėmis. Skirtumas tarp šių sampratų yra tas,

² Pagrindinių Europos Sąjungos Teisių Chartija, 47str. [interaktyvus]. [žiūrėta 02 17]. Prieiga per internetą: <http://www.manoteises.lt/downloads/es_docs/chartija.doc>;

³ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 13-14 psl.

jog pagal antrąją- arbitražas suprantamas, kaip atitinkamas organas, suformuotas konkrečiam ginčui spręsti. Tai gali būti tiek vienas arbitras, tiek jų kolegija, o pagal trečiąją- tai speciali institucija, kuri atlieka administracinio pobūdžio ir arbitravimo paslaugas. Likusios sampratos apibrėžia teisinių santykių visumą, kurią reguliuoja teisės normų sistema, „sudaranti materialinį- procesinį teisės institutą“⁴. Pažymėtina, kad arbitražas kai kuriose valstybėse, pvz Rusijoje, gali būti suprantamas ir kaip specializuotas valstybės teismas ūkiniams ir komerciniams ginčams spręsti. Tai nėra arbitražas, kaip nevalstybinis (privatus) ginčo sprendimo būdas, o valstybės institucija, kurios „kompetencijai priskirta nagrinėti ir spręsti ūkinius- komercinius ginčus, kylančius iš esmės tarp vietinių (nacionalinių) ūkinių subjektų“⁵. Šio magistrinio darbo objektas susijęs tik su komercinio arbitražo klausimais, todėl valstybiniai arbitražai detaliau nenagrinėjami.

Taigi arbitražas nėra valstybinis – teisminis ginčų sprendimo būdas, o greičiau privatus- vienas iš svarbiausių alterantivių ginčo sprendimo būdų. „Tai sutartinis institutas, kurio tikslas yra priimti ir laikytis pasirinktų asmenų sprendimo dėl kokio nors ginčijamo dalyko, užuot perdavus jį egzistuojantiems teisingumo teismams, ir kurio paskirtis yra išvengti formalumų, vilkinimo, išlaidų ir nepagrįstų ginčų, paprastai būdingų teismo procesui“⁶. J. Šato nuomone, „arbitražinis ginčo sprendimo būdas iš esmės skiriasi nuo teismo tuo, kad tam reikalui pasitelkiama ne valstybinė teisminė institucija, o pačių ginčo šalių pasirinktas trečiasis asmuo arba asmenys“⁷.

Apskritai arbitražas yra vertinamas teigiamai, sulaukia pripažinimo, paskatinimo bei paramos iš įvairių institucijų. Tai lemia arbitražo privalumai tuo aspektu, jog tai palengvina valstybės teismų darbą, mažėja jų apkrovimas. Be to, ir ginčo šalys palankiau vertina arbitražą, nes taip siekiama išvengti viešosios valdžios kišimosi į privatų šalių ginčą. Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju negalioja proceso viešumo principas, dažnai atsisakoma protokoluoti arbitražo procesą, sprendžiant ginčą dalyvauja tik šalių atstovai ir arbitrai. Dar vienas patrauklus arbitražo bruožas- posėdžio tvarka, kuri yra laisva ir priklauso nuo šalių susitarimo, o jei jo nėra- nuo arbitro. Remiantis Vilniaus Komercinio Arbitražo teismo (toliau-VKAT) pateiktais duomenimis, lyginant bylinėjimosi išlaidas teisme ir arbitraže, priklausomai nuo ginčo sumos, galima sutaupyti nuo 2000 iki 40000 litų, ginčą atiduodant į arbitražo rankas. Tačiau vis dėlto, kaip rodo verslo atstovų ir įmonių teisininkų

⁴ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995m., 14 psl.

⁵ ŠATAS, J. *Arbitražas tarptautinėje komercijoje* Kaunas: Technologija, 1998m., 8 psl.

⁶ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995m., 15 psl.

⁷ ŠATAS, J. *Arbitražas tarptautinėje komercijoje* Kaunas: Technologija, 1998m., 6 psl.

apklausa, „Lietuvos verslininkai dar nėra linkę svarstyti, koks ginčo sprendimo būdas konkrečiam atvejui yra tinkamiausias- iškilus ginčui, jie tradiciškai kreipiasi į teismą“⁸.

Pažvelgus į Lietuvos praktiką, pastebima, jog ginčus patikima spręsti arbitrams vis dar ne taip drąsiai. Dėl arbitražo konfidencialumo tikslus arbitražu išnagrinėtų bylų skaičius yra nežinomas. Tačiau arbitražo institucijų vedama statistika padeda nustatyti bendriausias tendencijas. Pastebima, kad „2003-2005 metais didžiausią patirtį Lietuvoje turinčioje arbitražo institucijoje- Vilniaus komercinio arbitražo teisme (toliau- VKAT) išnagrinėjamų ginčų skaičius kasmet padvigubėdavo. 2005 metais išnagrinėtos 24 bylos“⁹. Tuo tarpu pagal *Stockholm International Arbitration Newsletter* duomenis, Švedijoje, turinčioje ilgametę patirtį nagrinėjant bylas arbitražu, per metus vidutiniškai išnagrinėjama apie 130 bylų. Tokias tendencijas Lietuvoje lemia žinių bei praktikos stoka arbitražo srityje, tačiau statistiniai duomenys optimistiškai prognozuoja arbitražo populiarėjimą ir mūsų šalyje, remiantis VKAT statistika, nuo 2001m. ypač pagausėjo įmonių skaičius, kurios savo ginčus pasiryžta spręsti arbitraže. Be to, poreikis ir siekis skatinti alternatyvaus ginčų sprendimo naudojimą pastebimas ir tarptautiniu lygmeniu. Pavyzdžiui, Europos Sąjungoje, „2004m. spalio 29d. pasirašytoje Sutartyje dėl Europos Konstitucijos, nurodyta, kad Sąjunga sudaro palankias sąlygas pasinaudoti teisingumu, ypač taikydama teisminių ir neteisminių sprendimų tarpusavio pripažinimo principą civilinėse bylose“¹⁰.

Norint suprasti ir įsigilinti į šiame darbe toliau nagrinėjamas problemas, būtina išskirti pagrindinius arbitražo bruožus ir juos trumpai aptari. Svarbus arbitražo bruožas- sutartinumas. Šalys, norėdamos ginčą perduoti nagrinėti arbitražine tvarka, visų pirma, turi dėl to susitarti. Šiuo susitarimu abi šalys kartu įsipareigoja laikytis atitinkamų procedūrų bei pripažinti ir vykdyti arbitrų priimtą sprendimą. Tik ginčo šalims sutinkant ir tiesiogiai dėl to susitarus, ginčo nagrinėjimas arbitražine tvarka bus teisėtas. Šis susitarimas svarbus ir dėl to, jog jis reiškia teismo jurisdikcijos atsisakymą. Kitais žodžiais tariant, šalys, pasirinkusios alternatyvų ginčo sprendimo būdą- arbitražą, tuo pačiu atsisako teismo nagrinėjimo. Teismas, „gavęs bylą, dėl kurios yra įsiteisėjęs arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp

⁸ Advokatų kontoros „Norcous & Partners“ ir Vilniaus Komercinio arbitražo teismo apklausa. Ginčų sprendimo arbitražu tendencijos Lietuvoje [interaktyvus]. 2007m., [Žiūrėta 2007 11 23]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/arbitrazo%20gincu%20tendencijos_2007.pdf>.

⁹ SIMAITIS, R. *Renkuosi arbitražą*, Justitia 2007m. Nr. 1 (63), 18 psl.

¹⁰ KAMINSKIENĖ, N. *Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas*. Jurisprudencija: mokslo darbai, 2005, Nr. 69 (61), 74-80 psl.

tų pačių šalių“¹¹, turi teisę atsisakyti priimti savon jurisdikcijon ir nutraukti bylą. Pabrėžtina, jog pagrindas nutraukti bylą dėl tapataus ieškinio yra ne tik Lietuvos Respublikoje veikiančio arbitražo sprendimas, bet ir užsienio valstybės arbitražo sprendimas, kuris yra pripažintas pagal Lietuvos Respublikos įstatymus. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiuo atveju pagrindas nutraukti bylą yra ne pats arbitražinis susitarimas, tačiau tik įsiteisėjęs arbitražo sprendimas. Gali pasirodyti, jog ši tvarka pažeidžia keikvieno asmens teisę savo pažeistus interesus ginti teisme. Tačiau būtina nepamiršti arbitražo teisinės prigimties- būtent, šis ginčo sprendimo būdas yra viena iš alternatyvų teismui, nagrinėjant ginčus, kylančius iš privatinų teisinių santykių. Pagal sutarčių laisvės principą, šalys, sudarydamos arbitražinį susitarimą, pačios savanoriškai pasirenka savo ginčą atiduoti į arbitražo rankas. Priešingu atveju, arbitražas, kaip ginčų sprendimo būdas, prarastų savo efektyvumą ir teisinę prasmę. Taigi įsiteisėjęs arbitražo teismo sprendimui, jo teisinė galia prilyginama teismo sprendimui tuo atžvilgiu, jog tos pačios arbitražo šalys nebegali kreiptis į teismą dėl to paties dalyko, tuo pačiu pagrindu.

Kitas ne mažiau svarbus arbitražo bruožas- arbitro nepriklausomumas ir bešališkumas. Visų pirma, visos ginčo šalys turi pasitikėti trečiuoju asmeniu- arbitru, kuris spręs jų ginčą. Jos turi būti tikros dėl jo patikimumo, nepriklausomumo, bešališkumo ir kompetetingumo. Tik tada galima tikėtis, jog išsprędus ginčą ir priėmus atitinkamą sprendimą byloje, ginčo šalys bus patenkintos, o tuo pačiu sprendimas bus efektyvus. Jautriausias klausimas – arbitro bešališkumas. Dažnai šalys bijo, jog oponentas gali paveikti arbitrą, o tuo pačiu ir bylos baigtį, priimant palankesnę sprendimą vienai iš šalių. Todėl būtina, kiek tai įmonama, pasirinkti tokius arbitrus, kurie būtų autoritetas abiem šalims. Žinoma, tai gali būti nemenkas uždavinys, ypač tuo atveju, kai šalys nusprendžia ginčą spręsti arbitraže jau kilus ginčui. Tačiau reikia turėti omenyje, jog negalima reikalauti vykdyti prieš šalį priimto sprendimo, jeigu arbitras buvo paskirtas be jos sutikimo. Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo 40str. 1d. 4 punktas nustato: „užsienio arbitražo sprendimą galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti, jei ginčo šalis, prieš kurią yra priimtas sprendimas, pateikia įrodymus, kad arbitražo teismo sudėtis neatitiko šalių susitarimo“.

Apibendrinant, nors nėra bendros nuomonės dėl esminių arbitražo požymių sąrašo, remiantis G. Domino ir V. Mikelėno nuomone, išskiriami šie pagrindiniai komercinio arbitražo bruožai: 1) arbitražinis susitarimas – dėl ginčo perdavimo spręsti arbitražui šalys turi susitarti; 2) arbitražas priima sprendimą dėl ginčo esmės 3) toks arbitražinis susitarimas,

¹¹ 2003 m. sausio 1 d. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas*, Valstybės žinios 2000, Nr. 36-1340, 293str. 6 psl.

nors kylantis iš privataus susitarimo, sukelia svarbius viešus teisinius padarinius ir gali būti pripažintas ir įvykdytas teismine tvarka. Literatūroje taip pat pabrėžiama, jog reikia atkreipti dėmesį, kad komercinis arbitražas nėra teisingumo vykdymas ar nustatymas, ar kokia nors jo forma. Kitaip tariant, komercinio arbitražo tikslas- ne nustatyti, kas teisinga ir kas ne, o kiek įmanoma objektyviau įvertinus ginčo šalių interesus, atstatyti taiką tarp šalių ir rasti optimalų ginčo sprendimo variantą bei jo pagrindu priimti atitinkamą sprendimą. Taigi arbitražas yra alternatyva teisminiam ginčo nagrinėjimui, kurio įsiteisėję sprendimai įgauna teismo sprendimų galią.

2. Arbitražinis susitarimas

Arbitražinis susitarimas bendriausia prasme yra šalių susitarimas tarpusavio ginčus nagrinėti arbitražo tvarka. Šis susitarimas vaidina ypač svarbią rolę visame arbitražo procese: nuo pat pradžių- šalių valios išreiškimo esamus ar būsimus tarpusavio ginčus perduoti spręsti arbitražo tvarka, iki pat pabaigos- arbitražo sprendimo vykdymo. Be to, arbitražinis susitarimas yra reikšmingas veiksnys, į kurį būtina atsižvelgti užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo eigoje. Niujorko konvencijos Vstr. 1d. a punkte nustatyta, jog arbitražinio sprendimo negaliojimas gali būti pagrindas sprendimo nepripažinimui. Svarbi aplinkybė yra ta, jog „teisėtas ir galiojantis arbitražinis susitarimas eliminuoja šalies teismų jurisdikciją tuo pačiu pagrindu dėl to paties dalyko tarp tų pačių šalių, todėl vienintelis būdas, kuriuo bus galima išspręsti kilusį ginčą, sudarius arbitražinį susitarimą- arbitražo tvarka“¹². Taigi nenuginčijama arbitražinio susitarimo reikšmė tiek paties arbitražo proceso pradžiai, tiek ir arbitražinio sprendimo pripažinimui bei vykdymui užsienio valstybėje lemia būtinybę išsiaiškinti, kaip šis arbitražinis susitarimas yra suprantamas teisinėje literatūroje ir kokie reikalavimai taikomi jo turiniui bei formai.

LR KAĮ 9str. 1d. nustato, jog tai šalių susitarimas perduoti spręsti arbitražiniam teismui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius ar galinčius kilti tarp jų dėl kokių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, kurie gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. 1985m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas arbitražinio susitarimo sąvoką apibrėžia iš esmės panašiai: „arbitražinis susitarimas yra šalių susitarimas perduoti arbitražui visus ar tam tikrus

¹² REDFERN, H.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. 159 psl.

gnčius, kurie tarp jų kilo ar gali kilti dėl apibrėžtų teisinių santykių nepriklausomai nuo to, ar jie sutartiniai ar ne“¹³.

Arbitražinis susitarimas remiasi dviem pagrindiniais principais: šalių valios autonomija ir sutartine susitarimo prigimtimi. Sutartinė prigimtis byloja, jog tik jei šalys susitaria, kad kilęs ar būsimas ginčas bus sprendžiamas arbitraže, galima ginčą iš tikrųjų perduoti nagrinėti arbitražo tvarka. Toks susitarimas pasiekiamas šalims sudarant specifinę sutartį- arbitražinį susitarimą. Iš pradžių aptarkime sutartinius arbitražinio susitarimo bruožus. Visų pirma, tokiems susitarimams taikomi visi bendrieji sandorių ir sutarčių nuostatai: dvišališkumas- norint susitarti, reikalinga dviejų šalių suderinta valia- konsensusas, šalių veiksnumas, neleistinumas vienašališkai atsisakyti sutarties ir t.t. Tačiau arbitražinis susitarimas nėra įprastinė materialinės teisės sutartis. Ji yra specifinė savo turiniu ir dalyku. Arbitražiniu susitarimu šalys paprastai aptaria tik procesinio pobūdžio klausimus: arbitrų skaičių, arbitražo vietą, proceso kalbą ir pan. Šio susitarimo dalykas- tai susitarimas dėl ginčo sprendimo būdo, tai procesinio pobūdžio susitarimas, juo paprastai nenustatomos šalių materialinės teisės ir pareigos. „Taigi arbitražinio susitarimo prigimtis yra dvilypė- tai civilinio materialinio pobūdžio sutartis sukurti, pakeisti ir panaikinti civilinius procesinius santykius“¹⁴. Pabrėžtina arbitražinio susitarimo savybė, jog jis yra privalomas ne tik jį sudarančioms šalims, bet taip pat ir nacionaliniams teismams. Pralaimėjusiai šaliai geranoriškai nevykdant savo įsipareigojimų pagal arbitražo sprendimą, laimėjusi šalis turi teisę kreiptis į teismą, kuris imasi atitinkamų poveikio priemonių priversti sutartį pažeidusią šalį įvykdyti arbitražo sprendimą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu tais pačiais sandorių negaliojimo pagrindais. Tačiau arbitražas kartu turi ir savo specifinius pagrindus, kuriais kitos sutartys negali būti pripažintos negaliojančiomis. Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo (toliau- KAI) 11str. 1, 2 d. nustato ginčų sąrašą, kurie negali būti perduodami arbitražui, tokie ginčai pripažįstami nearbitruotiniais. Taigi arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu tiek bendrais sandorių negaliojimo pagrindais, tiek ir specifiniais, remiantis KAI nuostatomis.

Paprastai skiriamos dvi arbitražinių susitarimų rūšys: kompromisas ir arbitražinė išlyga. Kompromisas (*ad hoc submission*) – tai arbitražinis susitarimas, sudaromas jau iškilus ginčui ir įforminamas atskira sutartimi. Arbitražinė išlyga (*arbitration clause*)– šalių susitarimas dėl

¹³ 1985 m. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration [interaktyvus]. Str. 7 (1), [žiūrėta 2007-10-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/un.arbitration.model.law.1985>>

¹⁴ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995.105 psl.

būsimų ginčų sprendimo arbitražine tvarka, kuri įtvirtinama kaip pagrindinės sutarties sudėtinė dalis.

3. Arbitražinio susitarimo formos ir turinio reikalavimai

Arbitražinio susitarimo formos ir turinio reikalavimai yra pagrindiniai veiksniai, sprendžiant arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą, kaip užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindą (KAĮ 40str. 1d. 1p.). Be to, pastaruoju metu tiek tarptautiniu, tiek ir nacionaliniu lygiu reikalavimo raštu sudaryti arbitražinį susitarimą aiškinimas įgavo plečiamąjį aiškinimo pobūdį. Todėl manytina, kad šiuos reikalavimus verta aptarti kiek detaliau.

Komercinio arbitražo įstatymo (toliau KAJ) 9str. 2d. nurodo, jog arbitražinis susitarimas sudaromas raštu, be to, Niujorko konvencijos IIstr. 2d. reikalauja, jog rašytinis susitarimas turi būti šalių pasirašytas. Tačiau pastebima tendencija, jog „daugumoje modernių teisės aktų šis reikalavimas praranda savo aktualumą“¹⁵. Tai patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo (toliau- LAT) 2003 m. lapkričio 25d. nutartis byloje „Szolmar“ v. UAB „Ukmėdė“, kurioje teigiama, jog pakanka konkludentiniais veiksmais pripažinti, jog sutartis sudaryta, o aplinkybė, kad pati sutartis nebuvo vienos šalies pasirašyta, nepaneigia jos sudarymo ir galiojimo fakto. „Taigi tam tikrais atvejais sutarties pasirašymas nėra esminis arbitražinio susitarimo galiojimo kriterijus. Jei sutarties, kurioje yra arbitražinė išlyga, sudarymą patvirtina kitos aplinkybės, arbitražinis susitarimas galioja“¹⁶. Be to, Niujorko konvencija kaip esminę arbitražinio susitarimo galiojimo sąlygą iškelia suderintos šalių valios sudaryti atitinkamą susitarimą išreiškimą, todėl esant raštu įformintam arbitražiniam susitarimui ir įrodymams, patvirtinantiems, kad abi šalys vienokiu ar kitokiu būdu tokio susitarimo nuostatoms pritarė, jis laikomas sudarytu pagal šios konvencijos reikalavimus. Darytina išvada, kad dokumento patvirtinimas parašu, antspaudu, yra labai svarbus šalių valios išreiškimo patvirtinimas, bet ne vienintelė galima arbitražinio susitarimo galiojimo sąlyga.

Šalių valią- ginčą spręsti pagal šios arbitražinės išlygos nuostatas, galima įrodinėti faktais, duomenimis, iš kurių galima konstatuoti apie arbitražinio susitarimo buvimą. Vienas

¹⁵ REDFERN, H.; HUNTER, M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. 161psl.

¹⁶ MIKELĖNAS, V. *Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika*. Justitia. 2006. Nr. 2. 23 psl.

iš tokių faktų yra sutarties vykdymas *de facto*, leidžiantis padaryti išvadą, kad šalis sutiko su tokios sutarties sąlygomis, tarp jų – ir su sutartyje esančia arbitražine išlyga. Tai atsispindi LAT praktikoje: „faktas, kad šalis nepasirašė sutartyje ar nenustatytomis aplinkybėmis ją pasirašė tokių įgaliojimų neturėjęs asmuo, nesudaro pakankamo pagrindo tvirtinti, jog sutartyje esanti arbitražinė išlyga negalioja, jei yra duomenų, kad ši sutartis nepasirašiusios šalies buvo vykdoma, taip pritariant jos sąlygoms“¹⁷. Kai kuriose valstybėse, pvz. Anglijoje, net ir žodinis susitarimas dėl arbitražo bus „pripažįstamas kaip sudarytas raštu, su sąlyga, kad yra padaryta nuoroda į rašytinės formos dokumentą“¹⁸. Tai iš esmės atitinka ir Lietuvos KAI 9str. 3d., būtent, nuoroda šalių sudarytoje sutartyje į dokumentą, kuriame yra arbitražinė išlyga, laikoma arbitražiniu susitarimu, jei sutartis sudaryta rašytine forma, o ta nuoroda yra neatsiejama šios sutarties dalis.

Niujorko konvencija rašytiniu susitarimu taip pat laiko ir pasikeitimą raštais ar telegramomis. Tačiau atsižvelgiant į sparčiai besivystančias telekomunikacijų technologijas bei augančią jų įvairovę, telegramos, kurios 1958m. Niujorko konvencijos priėmimo laikotarpiu buvo įprastinis metodas perduoti skubius pranešimus raštu, pastaruoju metu pakeičiamos telegrafu, faksu ar elektroniniu paštu (e-meilu). Tai atsispindi 1985m. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 (2)str., kuris plečiamai aiškina termino „rašytinis“ sąvoką. Tai apima ir „šalių bendrai pasirašytą dokumentą, taip pat ir apsikeitimą laiškais, telegrafais ar pasinaudojant kitomis telekomunikacijomis apsikeičiant dokumentais ar teiginiais (*statement*), iš kurių galima suprasti, jog viena šalis tvirtina arbitražinio susitarimo egzistavimą, o kita šalis jo atitinkamai nepaneigia“¹⁹. Be to, Jungtinių Tautų 2006m. liepos 7d. rekomendacijoje teigiama, kad Niujorko konvencijos „II str 2d. aplinkybių sąrašą, pripažįstant arbitražinį susitarimą rašytiniu, rekomenduojama traktuoti kaip ne galutinį“²⁰. Taigi nacionalinės ir tarptautinės teisės normos, nustatančios rašytinio arbitražinio susitarimo sampratą, leidžia jį aiškinti plačiau nei susitarusių šalių parašais patvirtintą susitarimą.

Pradedant analizuoti arbitražiniam susitarimui keliamus turinio reikalavimus, paminėtina, kad arbitražiniame susitarime išdėstomi procesiniai šalių susitarimai, kuriais nustatoma, kaip bus sprendžiamas šalių ginčas. Tačiau teismų praktikoje pastebėta, jog

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilių bylų skyriaus 2003m. lapkričio 25d. nutartis c. b. RAB “Szolmar” v. UAB “Ukmendė”, Nr. 3K-7-999/2003, kat. 124.

¹⁸ Anglijos Arbitražo Aktas 1996 [interaktyvus]. 5 (3), [žiūrėta 2007 12 21]. Prieiga per internetą: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1996/ukpga_19960023_en_2#pt1-pb2-11g6>

¹⁹ REDFERN, H.; HUNTER, M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. 4nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. 160 psl.

²⁰ United Nations Commission on International Trade Law. Recommendation on 7 July 2006 A/6/17, 39 session. Annex II.

dažnai ginčas dėl arbitražinio susitarimo buvimo kyla dėl to, kad šalys nesugebėjo tinkamai suformuluoti arbitražinės išlygos. Reikia atkreipti dėmesį, jog ir arbitražiniam susitarimui galioja bendras principas „kiekvieną neaiškia sutarties sąlygą, taigi ir sąlygą dėl ginčų sprendimo reikia aiškinti remiantis bendrosiomis sutarčių aiškinimo taisyklėmis (CK 6.193-6.195str.)”²¹. Komercinio arbitražo įstatymas nereglamentuoja paties arbitražinio susitarimo turinio. Turinio reikalavimai yra formuojami pačios teismų praktikos, kurioje vyrauja plečiamasis aiškinimas. Pagrindinis dalykas, dėl ko šalys turi susitarti- tai dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže. Antai, LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2002 m. kovo 27 d. nutartyje, priimtoje JAV ribotos atsakomybės bendrovės „Main Bridge, L.L.C.“ v UAB „Lokvita“, byloje Nr. 3K-3-681/2002 konstatavo, kad ta aplinkybė, jog arbitražinis susitarimas yra pakankamai glaustas ir nereglamentuoja kai kurių klausimų, pavyzdžiui, arbitrų skaičiaus, jų skyrimo tvarkos ir pan., nėra pakankamas pagrindas nepripažinti jo arbitražiniu susitarimu. Teisėjų kolegija taip pat konstatavo, kad tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje pasisakoma, jog, kilus abejonių dėl arbitražinio susitarimo buvimo, abejonės turi būti aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai, t. y. taikomas principas *in favor contractus*. Arbitražinio susitarimo spragos tokiais atvejais gali būti užpildytos taikant arbitražui taikytiną teisę (*lex arbitri*), kuri yra arbitražo vietos buvimo teisė. Be to, LAT Civilinių bylų išplėstinės teisėjų kolegijos teismo nutartyje pasisakoma, kad „atitinkamuose dokumentuose turi būti pripažinimas, kad sudarytas arbitražinis susitarimas“²². Taigi pakankamas pagrindas arbitražiniam susitarimui įrodyti gali būti ir šalių apsikeitimas ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į ieškinį, kuriuose viena iš šalių tvirtina, o kita šalis neneigia, kad tarp jų sudarytas arbitražinis susitarimas.

Atkreiptinas dėmesys, „jeigu iš arbitražinio susitarimo neišplaukia, kad šalys pasirinko institucinį arbitražą, preziumuojama, kad arbitražas yra *ad hoc*. Tačiau jei šalys pasirinko institucinį arbitražą, reikia nurodyti tikslų arbitražo institucijos pavadinimą“²³. Taip pat rekomenduojama arbitražiniame susitarime apibrėžti ginčus, kuriuos arbitrai yra kompetentingi nagrinėti, nes tai yra arbitrų įgaliojimo šaltinis. Papildomai galima nurodyti arbitražo vietą, arbitrų skaičių, arbitražo kalbą, arbitražinio sprendimo apskundimo tvarką,

²¹ MIKELĖNAS, V. *Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika*, Justitia 2006m. Nr. 2 (60), 22 psl.

²² Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų 2004m. spalio 24d. nutartis c.b. AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. AB „Mažeikių nafta“, Civilinė byla Nr. 3K-3-542/2004, kat. 37.6; 85.1

²³ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 112 psl.

išlaidų paskirstymo tvarką, arbitrų skyrimo tvarką bei kitus klausimus, kurie šalims atrodys svarbūs.

Apibendrinant galima teigti, kad tam, kad arbitražinis susitarimas būtų pripažintas galiojančiu, reikia stengtis aiškiai išreikšti abiejų šalių suderintą valią dėl atitinkamų ginčų nagrinėjimo arbitraže. Kaip rodo teismų praktika, teismai linkę aplinkybes vertinti pagal *in favorem contractus* principą. Todėl šalims nebūtina kiekvienu atveju smulkiai aptarti visų su arbitražu susijusių procedūrinių smulkmenų. Žinoma, norint išvengti nemalonios situacijos, sutaupyti laiko, visuomet patartina apgalvoti sutarties sąlygas, kad kilus neaiškumams, būtų galima greitai rasti tinkamą sprendimo variantą. Taip pat pažymėtina, kad tiek tarptautiniu, tiek ir nacionaliniu lygmeniu, reikalavimas „raštu“ aiškinamas plečiamai. Taigi aptartos tendencijos rodo, kad valstybių teismai sprendami užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo klausimą, linkę teisės normas, reglamentuojančias arbitražinių susitarimų galiojimą, aiškinti plečiamai, kas arbitražo šalims, siekiančioms arbitražų sprendimų pripažinimo, yra naudinga. Arbitražo šalis, siekianti savo reikalavimus patenkinti užsienio valstybėje, turi daugiau realių galimybių tikėtis, kad prašymas pripažinti užsienio arbitražo sprendimą nebus atmetas vien dėl formalių arbitražo susitarimo formai ar turiniui taikomų reikalavimų neatitikimo. Iš kitos pusės, atsakovas, kuris suinteresuotas jam nepalankaus užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimu, turi mažiau galimybių nepagrįstai išvengti savo prievolių vykdymo, remdamasis vien formaliu Niujorko konvencijos Vstr. 1d. nuostatų aiškinimu.

4. Arbitražo sprendimas

Arbitražo sprendimas yra centrinė figūra arbitražo procese. Nuo arbitražo sprendimo kokybės priklauso ir jo pripažinimo galimybės užsienyje, pvz. jei sprendime bus pasisakyta dėl klausimų, kurie nepriklauso arbitrų kompetencijai, tai atsakovui įrodžius šį faktą, užsienio valstybės teismas turės teisę atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą ar jo dalį. Be to, „jei ginčas arbitraže buvo išspręstas iš esmės, priimant arbitražo sprendimą, tai ginčo šalys netenka teisės pakartotinai pareikšti tapatų ieškinį teisme ar arbitraže, t.y. arbitražo sprendimas ginčo šalims turi prejudicinę reikšmę“²⁴.

Įdomu tai, jog arbitražo sprendimas gali būti tiek materialinės, tiek ir procesinės teisės normų aktas. Taip yra todėl, kad nors sprendimas paprastai yra priemonė šalių ginčui

²⁴ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 235psl.

išspręsti iš esmės, tačiau juo taip pat gali būti sprendžiami ir procesinio pobūdžio klausimai, kaip antai dėl arbitrų kompetencijos spręsti atitinkamą ginčą. Tačiau dažniausiai arbitražo sprendimas yra „arbitražo, kaip savarankiško ginčų sprendimo organo, priimtas teisės normų taikymo konkrečiu atveju aktas, kuriuo šalių ginčas arba kitas materialinis ar procesinis klausimas išsprendžiami iš esmės“²⁵.

Arbitražo sprendimai pasižymi ir dar keliomis specifinėmis savybėmis. Pagal UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 32str., arbitražo sprendimai gali būti: 1) galutiniai, kai šalių ginčas išsprendžiamas iš esmės, tuo pačiu baigiasi ir arbitražo įgaliojimai; 2) tarpiniai, jais sprendžiami įvairūs arbitražo procesiniai klausimai; 3) daliniai, kai šalių ginčas išsprendžiamas ne visas, o tik iš dalies. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai tarpiniai ir daliniai arbitražo sprendimai neretai tarpusavyje yra supainiojami. Esminis skirtumas yra tas, kad tarpiniu sprendimu sprendžiami procesinės, o daliniu- materialinės teisės klausimai.

Tam, kad arbitražo sprendimas galiotų, būtina, jog jis būtų priimtas nustatyta tvarka, taip pat būtų tinkamos formos bei turinio. Arbitražo sprendimo formą reglamentuoja tiek šalių susitarimas, tiek ir įstatymai. Sprendimo turiniui keliami reikalavimai tarptautinėje praktikoje yra labai įvairūs, tačiau bendriausia prasme, sprendimas turi susidėti iš: įžanginės (arbitražo sudarymo pagrindas, arbitražo sprendimo priėmimo vieta, data, arbitrų vardai ir pavardės, šalių pavadinimai, jų atstovų vardai ir pavardės), aprašomosios (ginčo esmė, šalių reikalavimai, jų pagrindimas, arbitraže ištirti įrodymai), motyvuojamosios (įrodymai ir įstatymai, kuriais remiantis arbitrai priima sprendimą), rezoliucinės (arbitražo nuomonė dėl kiekvieno šalių reikalavimo, paskirstomos arbitražo išlaidos) dalių. Pažymėtina, jog kai kada atitinkamų arbitražo dalių gali ir nebūti, nes šalys savo susitarime gali nurodyti, jog nereikia pvz. sprendimo motyvų. Toks sprendimas turi būti priimamas aiškia kalba, draudžiama sakinius formuluoti taip, kad vėliau kiltų neaiškumų dėl tokių formuluočių. Taip pat negalima priimti sąlyginių sprendimų, kurių įvykdymas priklausytų nuo tam tikrų sąlygų įvykimo.

Apibendrinant pirmąją magistrinio darbo dalį, galima teigti, kad arbitražas- efektyvi alternatyva ginčų, kylančių iš privatinų teisinių santykių, sprendimui teisme. Arbitražo įsiteisėjusiems sprendimams suteikiama teismo sprendimo *res judicata* teisinė galia: šalys netenka teisės dėl to paties ginčo, tuo pačiu pagrindu kreiptis į teismą, jis tampa šalims privalomas. Ginčą nagrinėti arbitraže galima sudarius arbitražinį susitarimą (arbitražinę

²⁵ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 233 psl.

išlygą), kurio formos ir turinio reikalavimai turi būti aiškinami plečiamai. Manytina, kad Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo 9str. 2d. nuostata „raštu“ atitinkamai galėtų būti papildyta galimybe tokį susitarimą sudaryti ir žodžiu, jei šalys neginčija susitarimo buvimo. Tai dar labiau palengvintų šalių padėtį, siekiant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo kitoje valstybėje, supaprastintų pripažinimo procedūrą, kai remiamasi arbitražo susitarimo negaliojimu, kaip vienu iš nepripažinimo pagrindų.

II. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas

1. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo reikšmė ir samprata

Iš pradžių aptarkime kuo gi apskritai svarbus užsienio arbitražų priimtų sprendimų pripažinimas, kokią reikšmę jis turi arbitražo pabaigai- sprendimo vykdymui. Pripažinimas labiausiai įtakoja ginčo šalis, kurios apsisprendamos savo nesutarimus atiduoti į tarptautinio arbitražo rankas, siekia trijų dalykų: „pirma, neutralaus forumo, kur būtų laisvai interpretuojamos abiejų šalių teisės bei galimybės ginčą išspręsti be perdėto nacionalinio teismo įsikišimo, antra, teisingo ir betarpiško teismo, kuris į šalį nustumtų korupcijos, apgaulės ar netinkamo proceso galimybes ir, galiausiai, užtikrinimo, kad sprendimas bus greitai pripažintas, teismui neperžiūrint sprendimo iš esmės“²⁶. Nors nemažai arbitražo sprendimų vykdoma savanoriškai, tačiau vienai iš arbitražo šalių sprendimo nevykdant, iškyla būtinybė panaudoti prievartos priemones. Tačiau susiduriama su problema, t.y. „arbitražas nevykdo viešosios valdžios funkcijų ir negali vartoti prievartos priemonių savo sprendimų įgyvendinimui užtikrinti. Net ir arbitražo institucijos negali daryti jokios teisinės įtakos atsakovui“²⁷. Norint priverstinai vykdyti užsienio arbitražo priimtą sprendimą ne arbitražo vietos valstybėje, visų pirma, būtina jį pripažinti kitoje valstybėje nei priimtas arbitražinis sprendimas. Be to, užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo gali būti siekiama ir dėl kitų priežasčių, būtent, pralaimėjusiai šaliai norint išvengti tokio paties ieškinio teisme. Taigi užsienio arbitražo sprendimas teisinę galią kitoje valstybėje įgyja tik tuo atveju, jei svetima valstybė pagal savo procedūras pripažįsta tokį sprendimą. Šioje vietoje reikalinga išsiaiškinti, ką gi reiškia užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas.

Atkreiptinas dėmesys, jog teisinėje literatūroje vartojamos trys sąvokos, susijusios su užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo problema: užsienio arbitražų sprendimo įgyvendinimas, pripažinimas ir vykdymas, kurios tarpusavyje dažnai painiojamos, todėl aiškumo dėlei vertėtų jas viena nuo kitos atriboti. „Sprendimo įgyvendinimo sąvoka yra platesnė nei vykdymo, nes vykdomi yra tik tie sprendimai, kuriems yra taikoma valstybės

²⁶ FREYER, D. H.; GHARAVI, H. G., *Finality and Enforcability of Foreign Arbitral Award: From „Double Exequatur“ to the Enforcement of Annulled Award: A Suggestion Path to Uniformity amidst Diversity*, ICSID-FILJ, 1998, Vol. 13, No 1., psl. 101.

²⁷ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 274 psl.

prievarta²⁸. Nemažai esama atvejų, kai atsakovas pripažįsta arbitražo sprendimą ir savanoriškai, be valstybės prievartos, jį įgyvendina. Taip pat verta atriboti arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo sąvokas. Turint omenyje užsienio arbitražų sprendimo pripažinimą, galima vienareikšmiškai teigti, jog galime kalbėti apie užsienio valstybės arbitražo sprendimui suteikiam tokią pat teisinę galią kaip ir nacionalinio arbitražo sprendimui. Nacionaliniam arbitražo sprendimui suteikiama teisinė galia yra tokia pati, kaip ir įsiteisėjusio teismo sprendimo, galima teigti, kad pripažinus užsienio arbitražo sprendimą, jo teisinė galia prilyginama nacionaliniam teismo sprendimui. Kitaip tariant, „Lietuvos Respublikoje gali būti vykdomi tik pripažinti užsienio arbitražo sprendimai, nes tik pripažintas arbitražo sprendimas įgyja *res judicata* galią ir tampa vykdytinas“²⁹. Be to, pripažinimu preziumuojama, kad „nagrinėjant bylą užsienio valstybėje laikytasi sąžiningo proceso principo“³⁰.

Pažymėtina, kad skirtingose pasaulio valstybėse užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo taisyklės skiriasi daugeliu aspektų. Tačiau teisės aktų raida tarptautiniame lygmenyje žymiai prisidėjo prie šių skirtumų mažinimo. 1923m. buvo priimtas Ženevos protokolas dėl arbitražinių išlygų, kuriame pirmąkart paminėta, jog efektyviam tarptautinio komercinio arbitražo reglamentavimui nepakanka vien tik nacionalinių įstatymų, todėl 1927m. buvo priimta Ženevos konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų įvykdymo, kuri papildė minėtą protokolą. Ši konvencija ją ratifikavusioms valstybėms nustatė vieningas užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo sąlygas, tačiau ydinga dvigubos egzekvatūros praktika (reikėjo įrodyti, kad sprendimas šalims yra galutinis pagal arbitražo vietos teisę bei jo suderinamumą su valstybės, kurioje reikalaujamam vykdymo, viešąja tvarka) skatino tobulinti esamą reglamentavimą. Tad 1958m. buvo priimta Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo ir vykdymo. Pažymėtina, jog dėl gausaus prisijungusių valstybių skaičiaus, Niujorko konvencija įgavo harmonizuojantį efektą užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo srityje bei tapo ypač reikšmingu šaltiniu vėlesniems teisės aktams. Pavyzdžiui, „konvencija įtakojo 1961m. Europos konvenciją, kurios IX straipsnyje atkartojami Niujorko konvencijoje V(1)str. įtvirtinti pirmi keturi atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindai. Niujorko konvencijos įtaka

²⁸ IVANAUSKIENĖ, E. Komercinių arbitražų sprendimų įgyvendinimo aktualijos. *Teisės apžvalga*, 2000, Nr. 2, psl. 25-64;

²⁹ LAUŽIKAS, E. *Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas Lietuvoj* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 03 16]. Prieiga per internetą: <<http://www.norcous.lt/download.php/fileid/170>>

³⁰ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005 619 psl.

jaučiama ir 1985m. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostatomis, skirtoms užsienio arbitražų pripažinimui³¹. Šių aktų tarpusavio ryšį pabrėžia ir autoriai J. Collier, V. Lowe: „Niujorko konvencijos pranašumą pabrėžia ir tas faktas, kad UNICTRAL pavyzdinis įstatymas, skirtas būti pavyzdžiu nacionaliniams arbitražo įstatymams neatsižvelgiant į tai, ar konkrečios valstybės yra Niujorko konvencijos ar kitos konvencijos dalyvės, yra parengtas remiantis Niujorko konvencijos nuostatomis“³². Pavyzdžiui, galima pastebėti, jog UNCITRAL VIII skyriaus 35str. ir 36str. nuostatos, skirtos užsienio arbitražų sprendimų pripažinimui ir vykdymui, yra identiškos Niujorko konvencijos IV ir V str. LR KAI parengtas UNCITRAL pavyzdinio įstatymo pagrindu, tad pagrindinės nuostatos dažnai sutampa ir su Niujorko konvencija.

Taigi užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas turi ypatingą reikšmę arbitražo procese: pirma, arbitražo sprendimas tampa vykdytinu kitoje valstybėje. Antra, užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas- tai *res judicata* galios suteikimas pripažinusioje valstybėje, joje nebegalima kreiptis dėl to paties ginčo, tuo pačiu pagrindu, tarp tų pačių šalių. Trečia, užsienio arbitražo pripažinimas reiškia užsienio arbitražo sprendimo inkorporavimą į nacionalinę teisės sistemą, todėl jam suteikiama nacionalinio teismo sprendimo galia. Ketvirta, siekiant vienodinti ir harmonizuoti užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą įvairiose valstybėse nutarta priimti vieningą tarptautinį aktą- Niujorko konvenciją, kuri šiuo metu yra svarbiausias tarptautinis dokumentas, užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje tiek tarptautiniu, tiek ir nacionaliniu lygmeniu.

2. Nacionalinio, užsienio ir tarptautinio arbitražo problema

Pradedant nagrinėti užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo klausimą, visu pirma, reikia atkreipti dėmesį, ar arbitražas yra tarptautinis (užsienio) ar nacionalinis. Šis arbitražų skirstymas pagal jurisdikcijos teritorinę erdvę į nacionalinius, kuriais gali būti sprendžiami vidaus ginčai, ir tarptautinius, kuriais sprendžiami ginčai, turintys užsienio (tarptautinį) elementą, yra ypač svarbus nagrinėjant užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo klausimus. Taip yra dėl dviejų priežasčių. Pirma, įvairiose valstybėse yra skirtingas užsienio arbitražų teisinis reguliavimas bendrąja prasme- egzistuoja įvairūs sampratų variantai. Antra,

³¹ SANDERS, P. Quo vadis arbitration?- sixty years of arbitration practice. The Netherlands: Kluwer Law International, 1999. 312 psl.

³² COLLIER, V.; LOWE, V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2002. 333 psl.

priklausomai nuo arbitražo tarptautinio ar nacionalinio pobūdžio, skiriasi pripažinimo bei vykdymo klausimai. Jei arbitražas yra nacionalinis, tai jo priimtas sprendimas vykdomas bendrais pagrindais, kaip ir teismo sprendimas. Tačiau ginčą išnagrinėjus tarptautiniam (užsienio) arbitražui, tai norint jo sprendimą įvykdyti valstybėje, kuri nebuvo arbitražo vieta, pirmiausia reikia tokį sprendimą pripažinti. Dažnai šių dviejų kategorijų atskyrimas yra sudėtinga užduotis. Tai lemia skirtingas sąvokos „užsienio arbitražas“ aiškinimas ir supratimas įvairiose valstybėse.

Pavyzdžiui, Švedijos arbitražo aktas (*Swedish Arbitration Act 1999*³³) sąvoką „užsienio arbitražas“ apibrėžia kaip arbitražą, kuris vyksta ne Švedijos karalystėje, o užsienio valstybėje. Anglijos teisė pasirinko kitą metodą, pagal kurį užsienio arbitražas yra tai, kas nepatenka į nacionalinio arbitražo reguliavimo sritį. Pagal Anglijos arbitražo aktą (*English Arbitration Act 1996*) nacionaliniu arbitražu pripažįstamas toks „arbitražas, kuris vyksta Didžiosios Britanijos teritorijoje, jei jo šalys yra Anglijos piliečiai tuo metu, kai sudaromas susitarimas ginčą nagrinėti arbitražo teisme“³⁴. Jungtinėse Amerikos valstijose (JAV) statusas (*Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, New York, June 10, 1958*), kuriuo ratifikuota Niujorko konvencija JAV, iš Niujorko konvencijos taikymo srities išskiria arbitražą tarp šios šalies piliečių, kuris bus laikomas nacionaliniu, nebent arbitražo procesas yra susijęs su šių šalių turtu ar paslaugomis, teikiamomis užsienyje, ar kitu pagrįstu ryšiu su kitomis užsienio valstybėmis.

„Terminas „tarptautinis“ yra vartojamas kaip žymuo, siekiant atskirti grynai nacionalinį (*national*) ar vidaus (*domestic*) arbitražą nuo tų, kurie viršija nacionalines ribas ir todėl yra tarptautiniai (*international*)“³⁵. Pagal UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 1str. tarptautiniu pripažįstamas toks arbitražas, kuris atitinka šiuos reikalavimus: 1. „arbitražinio susitarimo šalių verslo vietos to susitarimo sudarymo metu yra skirtingose valstybėse; 2. arbitražo vieta, jeigu ji nustatyta arbitražiniame susitarime arba juo remiantis, ar bet kuri vieta, kur turi būti įvykdyta pagrindinė iš komercinio santykio kylančių prievolių dalis, ar su kuria ginčo objektas yra labiausiai susijęs yra ne tos valstybės, kur yra šalių verslo vietos, teritorijoje; 3. šalys susitarė, kad arbitražinio susitarimo objektas yra susijęs su daugiau nei viena

³³ Swedish Arbitration Act [interaktyvus]. 1999 52str. [žiūrėta 03 02 2008]. Prieiga per internetą: <http://www.sccinstitute.com/upload/shared_files/lagar/lagen_1999_eng.pdf>

³⁴ RUBINO- SAMMARTANO, M.; *International Arbitration Law and Practice*. 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2001, 29 psl.

³⁵ REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. 14 psl.

valstybe“³⁶. Niujorko konvencijos 3str., numato konvenciją pasirašiusių valstybių teisę nenacionalinio arbitražo sąvoką apibrėžti pačioms. Atitinkamai Lietuvoje, KAĮ 4str. išskiria šešis kriterijus, pagal kuriuos arbitražas pripažįstamas tarptautiniu. Pažymėtina, jog šio straipsnio nuostatos iš esmės sutampa su prieš tai minėtais UNCITRAL pavyzdinio įstatymo tarptautinio arbitražo nustatymo kriterijais. Tačiau Lietuvos KAĮ numatyta viena papildoma nuostata, būtent, šeštasis kriterijus: „viena ar abi ginčo šalys yra Lietuvos ūkio subjektai, į kuriuos investuotas užsienio kapitalas“³⁷. Būtent šis kriterijus kelia daugiausia diskusijų, pripažįstant arbitražą tarptautiniu. Pastaruoju metu vis plečiantis Lietuvos ekonomikai ir rinkai, daugėjant investicijų iš užsienio, susiklosto nelogiška situacija, kai dėl Lietuvos įmonių, į kurias investuota užsienio kapitalo, nepaisant to, kad arbitražas pagal kitas savybes galėtų būti pripažintinas nacionaliniu, vis dėlto būtų laikomas tarptautiniu vien dėl užsienio kapitalo investavimo fakto. Manytina, kad tokiu būdu gali būti neprotingai apsunkinamas ir užvilkinamas sprendimo vykdymas, nes pagal KAĮ VIII skyriaus nuostatas, norint, kad užsienio arbitražo sprendimas būtų vykdytinas Lietuvoje, jis turi būti iš pradžių pripažintas. Ši įstatymo nuostata nevysiškai atitinka ir paties arbitražo instituto dvasią. Visų pirma, arbitražas yra vienas iš alternatyvių ginčo sprendimo būdų, kurio populiarumą pagrindžia jo išskirtinės savybės, atibojančios jį tiek nuo teismo proceso, tiek ir nuo kitų ginčo sprendimų alternatyvų (proceso efektyvumas, greitumas, nedideli bylinėjimosi kaštai, proceso lankstumas, konfidencialumas ir kt.). Taip pat pažymėtina, jog Lietuvos KAĮ buvo rengiamas pagal UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostatas, kurios „užsienio kapitalo investicijų“, kaip atskiro kriterijaus, sprendžiant klausimą dėl arbitražo pripažinimo tarptautiniu, neišskiria. Todėl svarstytina ar toks arbitražo proceso apsunkinimas nekliudo tinkamai įsisavinti pagrindines, anksčiau paminėtas jo savybes, o taip pat nepadeda tolimesnei arbitražinio proceso raidai Lietuvoje. Taigi manytina, kad ši įstatymo nuostata vertintina kaip perteklinė arba tobulintina, kadangi minėtame 6 p. nenurodyti jokie užsienio kapitalo investicijų dydžio kriterijai, galintys vienaip ar kitaip įtakoti konkrečios įmonės veiklos tarptautinį pobūdį.

Toliau nagrinėjant KAĮ vartojamų sąvokų „tarptautinio“ ir „užsienio“ arbitražo tarpusavio santykį, kyla kitas diskusinis klausimas- ar tai gali būti pripažinta tapačiomis sąvokomis. Pavyzdžiui, KAĮ 2str., kuriame pateikiamos pagrindinės įstatymo sąvokos, paminėtas tik “tarptautinis arbitražo” terminas, o kaip reikėtų suprasti KAĮ 39str. naudojamą

³⁶ UNCITRAL Model Law on International commercial Arbitration [interaktyvus]. 1str. [žiūrėta 2007-11-14]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf>

³⁷ 1996 m. balandžio 2 d. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas, (Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961), 4str. 1d.

„užsienio arbitražo“ sąvoką, lieka neaišku. Atkreiptinas dėmesys, kad „kai kuriose valstybėse arbitražo sprendimai, kurie yra laikytini tarptautiniais, laikomi taip pat ir nacionaliniais, jie priklauso taip vadinamam subtipui „nacionaliniai tarptautiniai sprendimai“ jie reguliuojami nacionaliniais įstatymais, tačiau kai kuriais aspektais skirtingai nei „tikrieji“ nacionaliniai arbitražo sprendimai“³⁸. Tuomet kyla natūralus klausimas- ar šalia nacionalinio ir užsienio arbitražo egzistuoja ir trečia kategorija- tarptautinis? „Teisinėje literatūroje yra nuomonių, pagal kurias būtų galima atsakyti teigiamai“³⁹. Tačiau kiti autoriai- V. Mikelėnas, van den Berg teigia, kad tai turėtų būti laikoma tapačiomis sąvokomis tiek Lietuvos KAĮ, tiek ir Niujorko konvencijos prasme. Šios konvencijos 1str. 1d. nustato, jog užsienio arbitražo sprendimu laikomas: 1. sprendimas, priimtas kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokius sprendimus. Tai reiškia, kad esminis kriterijus, pripažįstant arbitražo sprendimą „užsienio arbitražo sprendimu“, yra arbitražo vieta. 2. užsienio arbitražų sprendimu pripažįstami ir „tie arbitražų sprendimai, kurie nelaikomi vidaus sprendimais toje valstybėje, kurios prašoma juos pripažinti ir juos vykdyti“⁴⁰. Šiuo atveju, remiantis autoriumi M. R. Sammartano, užsienio arbitražu laikomi ir tie arbitražo sprendimai, kurie nors ir priimti valstybėje, kurioje prašoma jo pripažinimo, tačiau šie sprendimai priimti remiantis kitos valstybės procedūrine teise.

Taigi išanalizavus užsienio valstybių, Lietuvos bei tarptautinių aktų (UNCITRAL, Niujorko konvencijos) „užsienio“, „tarptautinio“ ir „nacionalinio“ arbitražo sampratų pavyzdžius, darytina išvada, kad „tarptautinio arbitražo sprendimas“, kurio tarptautinis pobūdis pasireiškia tuo, jog nors jis ir priimtas valstybėje, kurios prašoma šį sprendimą pripažinti, tačiau toks sprendimas nelaikomas pripažįstančios valstybės vidaus sprendimu, turėtų būti pripažinti tapačiais „užsienio arbitražams“. Šiam požiūriui pritaria tiek Lietuvos (V. Mikelėnas), tiek ir užsienio (R. M. Sammartano) autoriai.

Manytina, kad Lietuvos KAĮ 4str. pateikta tarptautinio arbitražo samprata yra gana plati, jo 6 punktas yra galimai perteklinio pobūdžio, kurį reikėtų keisti arba aiškinti taip, kad ši nuostata patektų į nacionalinio arbitražo sampratos doktriną. Šis tarptautinio arbitražo kriterijus KAĮ galėtų likti, jei būtų nustatyti aiškūs užsienio kapitalo investicijų dydžio kriterijai. Pagal dabartinį įstatymo 4str. 6p. reglamentavimą užtektų net ir minimalios

³⁸ RUBINO- SAMMARTANO, M.; International Arbitration Law and Practice. 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2001, 946 psl.

³⁹ Ibid., 946 psl.

⁴⁰ LR Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo“, (Valstybės žinios. 1995, Nr. 10-208)

užsienio kapitalo investicijos, net gi neturinčios jokios esminės įtakos įmonės veiklai, kad kilus ginčui, kurio šalimi būtų toks ūkinio subjektas, arbitražas būtų pripažintas tarptautiniu. Šis reglamentavimas gali sukelti žalingas pasekmes arbitražo plėtrai ir vystimuisi. Pažymėtina, kad arbitražo procesas yra ypač palankus verslininkams, kuriems suteikiama galimybė greitai, efektyviai ir nebrangiai išspręsti kilusį ginčą. Todėl ypač svarbu, ar Lietuvos valstybė prisideda prie arbitražo populiarinimo, nes taip „būtų sumažintas komercinių ginčų srautas valstybės teismuose, kartu teisėjų darbo krūvis, būtų taupomos valstybės biudžeto, skirtos teismų sistemai išlaikyti“⁴¹. Įstatymų spragos, neaiškus reglamentavimas ar nepagrįsti arbitražo proceso apsunkinimai gali suformuoti Lietuvos, kaip nepalankios arbitražui šalies, įvaizdį, kuris gali pakenkti užsienio investuotojų srautui mūsų valstybėje.

3. Galimybė pripažinti panaikintą arbitražo sprendimą

„Ilgą laiką buvo manoma, kad užsienio arbitražo sprendimas, kuris arbitražo vietos teismo buvo panaikintas, neturi jokios tolimesnės teisinės ateities“⁴². Tačiau laikui bėgant atsirado ir liberalesnių nuomonių, pvz. autoriai M. W. Buhler ir T. H. Webster mano, kad „užsienio arbitražo panaikinimas arbitražo vietos valstybėje turi eksteritorinį poveikį, tik jei toks nepripažinimas grįstas vienu ar daugiau pagrindų, kurie išvardinti Niujorko konvencijos Vstr. 1d. a-d punktuose“⁴³. Tai reiškia, kad jei remiamasi viešosios tvarkos pažeidimu ar ginčo dalyko nearbitruotinumu, toks sprendimas neturi įtakos kitoms valstybėms. Šiam požiūriui pritaria ir autorius Jan Paulsson, kuris teigia, kad „reikia skirti nacionalinius panaikinimo standartus, kurie turi tik teritorinį efektą ir tarptautinius, kurie suteikia arbitražo sprendimui tarptautinį efektą. Sprendimo panaikinimas dėl viešosios tvarkos pažeidimo priskritinas prie nacionalinių standartų“⁴⁴. Tai reiškia, kad užsienio arbitražo sprendimas, nors buvo panaikintas (*setting aside*) jo vietos valstybėje, jis vis dar gali įgauti teisinį poveikį kitoje valstybėje. Tačiau reikia atkreipti dėmesį ir į Niujorko konvencijos Vstr. 1d. e punktą,

⁴¹ MIKELĖNAS, V. *Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika*, Justitia 2006m. Nr. 2 (60), 29 psl.

⁴² BUHLER, M. W. , WEBSTER, T. H. *Handbook of ICC arbitration: commentary, precedents, materials*. London: Sweet & Maxwell, 2005. 334 psl.

⁴³ SANDERS, P. „Quo vadis arbitration?:- sixty years of arbitration practice“, *The Hague: Kluwer Law Internation*, 1999. 73 P.

⁴⁴ Paulsson, J. *Enforcing Arbitral Awards notwithstanding a Local Standart Annulment*, ICC Bulleti No. 1, May 1998. 14-31 psl.

kur teigiama, kad teismas *gali, bet neprivalo* atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo vietos teisme panaikintą arbitražo sprendimą. „Kadangi konvencija nenumato jokių kriterijų, kada panaikintas arbitražo sprendimas gali būti vykdomas, o kada- ne, galima teigti, kad teismas gali pats nuspręsti, ar arbitražo teismo sprendimas yra vykdytinas.“⁴⁵ Šios naujos panaikinto sprendimo tolesnio teisinio gyvavimo galimybės teisinėje literatūroje sukėlė nemažai įvairių diskusijų. Iš vienos pusės, „tai buvo priimta kaip naujas bandymas ir „prasilažimas“⁴⁶. Tačiau iš kitos pusės, ši sistema buvo stipriai kritikuota dėl savo nevientisumo, t.y. manyta, kad geriausiai būtų užsienio arbitražo sprendimo galiojimo klausimą galutinai išspręsti vienoje valstybėje. Situacija, kai nepaisant, jog arbitražo vietos teismo valstybėje užsienio arbitražo sprendimas buvo panaikintas, jis vis dar gali būti pripažįstamas kitoje, buvo nepriimtina. Tačiau padėtis iš esmės pasikeitė keletos bylų Belgijoje, Prancūzijoje ir JAV įtakoje. Pagrindinis principas, susiformavęs iš šių bylų yra tai, kad „užsienio arbitražo sprendimas, nepaisant to, kad buvo panaikintas arbitražo vietos valstybėje, vis tik gali būti pripažintas kitoje Niujorko konvencijos valstybėje, jei nėra atsisakymo pripažinti pagrindų pastarojoje valstybėje“⁴⁷. Tai gerai iliustruoja keletas žinomų bylų: *Re. Hilmarton Ltd. (UK) v. Omnium de Traitment et de Valorisation- O.T.V. ir Chromalloy AeroservicesInc v The Arab Republic of Egypt*, iš kurių pastarąją panagrinėsime detaliau.

Tai buvo viena iš pirmųjų bylų, kurioje pripažintas arbitražo vietos valstybėje panaikintas sprendimas. *Chromalloy Aero Services (CAS) sudarė sutartį su Egipto Respublika dėl malūnsparnių remonto paslaugų teikimo*. Pagal šalių susitarimą, buvo nustatyta, kad visi ginčai bus sprendžiami vadovaujantis Egipto įstatymais Kairo arbitraže. Šalys sutartyje atsisakė arbitražo sprendimų apskundimo teisės. Sutartyje buvo numatyta, kad sutarties šalys turi teisę nutraukti sutartį, jei prieš 30d. apie tai praneš kitai šaliai. Egiptui nutraukus sutartį ir apie savo veiksmus neįspėjęs CAS, pastaroji patyrė nemažų nuostolių. Kairo arbitražas, priimdamas pirmąjį sprendimą, nustatė, kad Egipto Vyriausybė netinkamai nutraukė sutartį. CAS pateikė prašymą JAV teismui dėl šio sprendimo pripažinimo. Tuo tarpu Egiptas arbitražo sprendimą apskundė apeliaciniam Kairo teismui, kuris nusprendė, kad pagal Egipto teisę sutartis tarp ieškovo ir atsakovo turi būti laikoma administracine, todėl arbitražas privalėjo taikyti administracines Egipto teisės normas. Vadovaujantis šiais

⁴⁵ IVANAUSKIENĖ, E. *Komercinių arbitražų sprendimų įgyvendinimo aktualijos*. Teisės apžvalga Nr. 2, 51psl.

⁴⁶ SANDERS, P. *Quo vadis arbitration?:- sixty years of arbitration practice*. The Hague: Kluwer Law International, 1999. 73 psl.

⁴⁷ BUHLER, M. W., WEBSTER, T. H., „*Handbook of ICC arbitration: commentary, precedents, materials*“, London: Sweet & Maxwell, 2005. 334 psl.

argumentais, arbitražo sprendimas buvo panaikintas. JAV Federalinis teismas (*US Federal court for Kolumbia district*) kritiškai įvertino minėtus Kairo apeliacinio teismo argumentus ir pripažino šį panaikintą arbitražo sprendimą. Teismas rėmėsi Niujorko konvencijos Vstr. 1d. e punktu, pagal kurį teismui suteikiama diskrecijos teisė pačiam spręsti, ar esant atitinkamam pagrindui, atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, ir VII str., kuris reikalauja suteikti laimėjusiai šaliai visas teises, kurias ji turi vadovaujantis vykdymo valstybės nacionaline teise. Šios teisės įtvirtintos JAV Federalinio Arbitražo akto 1-15str., t.y. arbitražo sprendimas gali būti įgyvendintas, jei nėra apgaulės, korupcijos, netinkamo procesinio elgesio, arbitražo jurisdikcijos viršijimo ar akivaizdaus teisės nepaisymo pagrindų. JAV teismas pabrėžė, kad Egipto valstybės nurodyti argumentai nepateko į JAV minėtą atsisakymo pripažinti pagrindų sąrašą. Taigi, nors Egipto administracinės teisės netaikymas yra teisės klaida, bet tai negali būti laikoma akivaizdžiu teisės nepaisymu. Teismas taip pat pažymėjo, kad „Kairo teismo sprendimas negali būti įgyvendintas kaip užsienio teismo sprendimas, nes sutartyje šalys numatė, kad arbitražo sprendimas negali būti skundžiamas. Be to, tai prieštarautų „viešosios tvarkos“ išimčiai bei nuostatom, kai užsienio teismų sprendimai pripažįstami remiantis tarptautinio mandagumo principu“⁴⁸.

Apibendrinant, šioje byloje buvo aiškiai atskleista Niujorko konvencijos Vstr. fakultatyvi prigimtis ir VII str. privalomasis pobūdis: „V str. pateikiamas diskrecinis galimų veiksmų standartas, o VII str. nurodyta, kad Niujorko konvencijos nuostatai nepanaikina nė vienai suinteresuotai pusei teisės naudotis bet kuriuo arbitražo sprendimu tokia tvarka ir tiek, kiek leidžia šalies, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokį arbitražo sprendimą, įstatymai ir tarptautinės sutartys“⁴⁹. Taigi šis pavyzdys rodo, kad pastaruoju metu vis auga vykdymo valstybės teismų įtaka užsienio arbitražų sprendimų pripažinimui ir vykdymui. Tačiau tokia pozicija susilaukė ir kritiškų nuomonių. Antai Kalifornijos teisininkas-advokatas Michael Haravon, savo pranešime teigia, kad „remiantis Niujorko konvencija, mechaninis nacionalinės teisės taikymas užsienio arbitražų sprendimams, pakenktų sprendimų galutinumui (*finality*) ir dažnai pateiktų tarpusavyje prieštaraujančius sprendimus“⁵⁰. Suinteresuota arbitražo šalis, ieškodama sau palankesnės teisinės padėties, ieškos valstybės,

⁴⁸ IVANAUSKIENĖ, E. *Komercinių arbitražų sprendimų įgyvendinimo aktualijos. Teisės apžvalga*. Nr. 2, 52psl.

⁴⁹ REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 4th edition, 2004. 534 psl.

⁵⁰ HARAVON, M. *Enforcement of annulled Foreign Arbitral Awards: The French Supreme Court Confirms The Hilmarton Trend*, Mealey's International Arbitration Report, Milbank Rweed Hadley & McCloy LLP Los Angeles, California, Vol. 22, 9 September, 2007. 3 psl.

kurioje šis sprendimas būtų pripažintas. Tai galėtų sukelti tam tikrą nestabilumą ir teisinį netikrumą, nes tuomet kyla klausimas, kada arbitražo sprendimas bus laikomas galutiniu, ar tuomet, kai jį priima arbitrai, ar kai jis pirma kartą „pereina“ pripažinimo procedūrą, ar tuomet, kai jis galiausiai kurioje nors valstybėje pripažįstamas.

Apibendrinant, galima teigti, kad arbitražo sprendimo panaikinimas arbitražo vietos valstybėje neeliminuoja jo perspektyvos įgauti teisinę galią kitoje valstybėje. Kyla nemažai diskusijų šiuo klausimu, visų pirma, ar toks efektas nesukels nestabilumo užsienio arbitražų sprendimų pripažinime dėl savo neapibrėžtumo ta prasme, kad kiekviena valstybė gali dar kartą vertinti panaikintą arbitražo sprendimą, taikydama savo nacionalinius įstatymus. Iš kitos pusės, arbitražo sprendimo panaikinimo eksteritorinis poveikis užkirstų laimėjusiai šaliai patenkinti savo reikalavimus kitoje šalyje. Manytina, kad atsižvelgiant į Niujorko konvencijos Vstr. teismui suteiktą diskrecijos teisę ir VIIstr. galimybes laimėjusiai šaliai pasinaudoti palankesne nacionaline teise Niujorko konvencijos atžvilgiu, galima teigti, jog šiuolaikinė praktika ir teorija labiau linkę pritarti teisinės ateities suteikimui kitose valstybėse arbitražo sprendimams, nors arbitražo vietos teismai juos ir panaikino. Tokiu būdu, arbitražo vietos valstybės teismo sprendimas, pagrįstas vien tik nacionalinės teisės kriterijais, nėra privalomas ir savarankiškas teisinis pagrindas kitos valstybės teismui, sprendžiančiam priimto, nors ir panaikinto arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą.

4. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūra

Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo procedūra nustatoma teismo valstybės nacionalinėmis procesinėmis teisės normomis. Akivaizdu, jog kiekviena valstybė turi savo specifiskas teisės normas, todėl sunku nustatyti bendrą pripažinimo ir vykdymo procedūrą. Pripažinimu paprastai siekiama atitinkamų piniginių reikalavimų patenkinimo iš pralaimėjusios šalies turto, esančio pripažinimo valstybėje. Tai reiškia, kad pirmas žingsnis, prieš kreipiantis atitinkamoje šalyje dėl arbitražo sprendimo pripažinimo- išsiaiškinti, kur pralaimėjusi šalis turi turto, į kurį būtų galima nukreipti arbitražo sprendimo vykdymą. Teisinėje literatūroje pastebima, kad kartais „laimėjusi šalis siekia arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo toje šalyje, kur atsakovas neturi jokio turto, taip siekiama gauti autoritetingo teismo sprendimą, kaip pritarimą tokiam arbitražo sprendimui (*the imprimatur*

of a respected court)⁵¹. Neatmestina, kad kartais tokiu būdu siekiama daugiau psichologinio poveikio kitos valstybės teismams, sukuriant teisinius precedentes arbitražinėje praktikoje, kurių pagrindu tikimasi šio užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo. Pavyzdžiui, teoriškai įmanoma siekti užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, kad ir Anglijoje, turinčioje gilią arbitražo praktikos tradicijas, o pripažinus šį Anglijos teismo sprendimą pateikti kaip autoritetingą precedentą kitoje valstybėje, kurioje tik formuojasi arbitražo tradicijos.

Kaip teigia autoriai A. Redfern ir M. Hunter, yra „keturi principiniai metodai, kaip galima įvykdyti arbitražo sprendimą prieš nepaklusnią šalį“⁵². Pirmasis, kai arbitražo sprendimas yra įgalintos institucijos ar teismo žinioje (*deposited*) ar užregistruotas ir gali būti pripažintas kaip šio teismo sprendimas. Antrasis, kai valstybės, kurioje siekiama pripažinimo, teisė nurodo, jog „arbitražo sprendimas pripažįstamas gavus teismo leidimą (*court leave*)“⁵³. Šiuo atveju nereikalaujama arbitražo sprendimo prieš tai įregistruoti. Trečiasis, kai reikalaujama „teismo atitinkamos pripažinimo procedūros (*exequatur*), kaip pirminio žingsnio pripažinimo link“⁵⁴. Galiausiai ketvirtas, „pareikšti ieškinį teisme, o arbitražo sprendimą pateikti kaip atitinkamų reikalavimų teisėtumo pagrindimą, kurie kyla iš sutartinių įsipareigojimų bei yra įtvirtinti šiame sprendime, todėl reikalauti jo įvykdymo“⁵⁵. Pripažįstama, kad paskutinis būdas yra gana komplikotas, todėl turėtų būti stengiamasi pasinaudoti pirmaisiais trimis būdais.

Pažymėtina, kad kai kuriose valstybėse reikalaujama arbitražo teismo vietos patvirtinti, kad arbitražo sprendimas yra galiojantis, vykdytinas ar galutinis. „Tokiais atvejais arbitražo sprendimui paprastai suteikiama teismo sprendimo galia. Kitaip tariant, arbitražų sprendimas (*award*) yra transformuojamas į teismo sprendimą (*judgement*)“⁵⁶. Taigi kyla klausimas, pagal kokią procedūrą vykdyti tokį arbitražo sprendimą: remiantis užsienio arbitražų ar teismų sprendimų pripažinimo tvarka. Praktikoje „pripažįstama, jog galima naudotis abiem galimybėm- tiek reikalauti vykdyti kaip užsienio arbitražo, tiek kaip užsienio teismo

⁵¹ REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. 514 psl.

⁵² REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. 514 psl.

⁵³ Anglijos Arbitražo aktas [ineraktyvus]. 1996, 66 str. [žiūrėta 2007 11 13]. Prieiga per internetą: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1996/ukpga_19960023_en_2#pt1-pb2-11g6>

⁵⁴ New Code of Civil Procedure [ineraktyvus]. 1498 str. [žiūrėta 2007-11-23]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpcatext.html>

⁵⁵ REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4rd ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. 514 psl.

⁵⁶ SANDERS, P. *Quo vadis arbitration? - sixty years of arbitration practice*. The Netherlands: Kluwer Law International, 1999. 313 psl.

sprendimą⁵⁷. Atkreiptinas dėmesys, jog lyginant šias dvi pripažinimo galimybes, užsienio arbitražo sprendimų pripažinimas pagal Niujorko konvenciją yra paprastesnis nei užsienio teismų sprendimų pripažinimas (2002- 12- 22 ES tarybos reglamentas Nr. 44/2001 „dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo užtikrinimo“). Tik pasinaudojus Niujorko konvencijos VIIstr. 1d. „palankesnės padėties taisykle“, ir tik išskirtiniais atvejais taikant valstybių, kurioms priklauso ginčo šalys, tarpusavio tarptautiniai susitarimai, kuriais remiantis, teismo sprendimas bus įvykdytas lengviau nei arbitražo sprendimas, rekomenduojama sprendimą vykdyti kaip teismo sprendimą. Šią situaciją atspindi „Anglijos *Sargant v. Monroe* (1994) byla, nors ji vyko dar iki Niujorko konvencijos atsiradimo“⁵⁸, kurioje atsakovas sudarė pirkimo- pardavimo sutartį su ieškovu, atitinkamai buvo numatyta visus nesutarimus spręsti arbitražo tvarka Londone. Sprendžiant ginčą dažnai buvo kreipiamasi į Anglijos teismus dėl teisės klausimų išaiškinimo. Arbitražui priėmus sprendimą, ieškovas pareikalavo šį sprendimą vykdyti Anglijoje. Teismas pritarė sprendimo vykdymui, o atsakovo argumentus dėl arbitražo jurisdikcijos atmetė. Po kiek laiko ieškovas tą patį sprendimą pateikė vykdymui Niujorke. Tačiau čia ieškinyje dėl šio sprendimo vykdymo, kaip užsienio teismo sprendimo, buvo atmetas, argumentuojant, jog trūksta įrodymų, kad atsakovas sutiko ginčą perduoti Anglijos teismui. Galiausiai Niujorko teismas sutiko sprendimą vykdyti, tačiau pagal užsienio arbitražų pripažinimo tvarką, nes buvo įsitikinta, jog atsakovas neturėjo jokių prieštaravimų bylą nagrinėti arbitražo tvarka.

Taigi darytina išvada, jog nors nagrinėtu atveju egzistuoja dvi pripažinimo galimybės, reikia žiūrėti, kuri tvarka užtikrina lengvesnį užsienio arbitražų sprendimo pripažinimą. Tik esant išimtinėms aplinkybėms, kai iš tiesų nacionalinė teisė pripažinimo procesą reglamentuoja palankiau nei Niujorko konvencija, rekomenduojama pasinaudoti VIIstr. 1d. ir taikyti užsienio teismų pripažinimo tvarką.

Pirmiausia apžvelkime Niujorko konvencijos pripažinimo procedūrą reglamentuojančias nuostatas ir kylančias problemas. Nors šios konvencijos suformuotos normos iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti paprastos ir aiškios, tačiau kai kurių neaiškumų vis dėl to esama. Pavyzdžiui, Konvencija nedetalizuoja, ar pateikiant arbitražinį susitarimą, reikalaujama tik atitinkamo sutarties straipsnio, iš kurio galima spręsti, jog šalys kilusius tarpusavio ginčus perduoda į arbitražo rankas, ar vis dėlto reikalaujama visos sutarties.

⁵⁷ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 278 psl.

⁵⁸ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 278 psl.

Pastaruoju atveju, prašymą dėl pripažinimo paduodanti šalis būtų priversta į atitinkamą kalbą versti sutartis, kurios dažnai pasižymi didele apimtimi. Pažymėtina, jog Niujorko konvencijos taikymo praktikoje susiformavo nuostata, „arbitražinį susitarimą laikyti sudarytu ne tik, jei jis įformintas bendru šalių pasirašytu dokumentu, bet ir šalims apsiikeitus raštais, telegramomis, telefaksais ar kitais dokumentais, kuriuose fiksuojamas tokio susitarimo sudarymo faktas, arba yra kitokių rašytinių įrodymų, kad šalys yra sudariusios ar pripažįsta arbitražinį susitarimą. Pakankamu arbitražiniam susitarimui įrodyti yra ir šalių apsiikeitimas ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į ieškinį, kuriuose viena iš šalių tvirtina, o kita šalis neneigia, kad tarp jų sudarytas arbitražinis susitarimas“⁵⁹. Taigi iškyla klausimas, kokius konkrečius dokumentus reikia pateikti šiuo atveju- telegramas, telefaksus, ar reikalinga ir visa sutartis. Manytina, jog šiuo atveju, teismas galėtų reikalauti ir visos arbitražo sutarties, kad galėtų geriau suprasti tikruosius abiejų šalių ketinimus ir tuo pačiu įsitikinti, ar šalys iš tikrųjų sudarė arbitražinį susitarimą.

Abejonių kyla taip pat ir dėl „reikiamo dokumentų paliudijimo“ lygio, kuris minimas Niujorko konvencijos IV str. 1 d. a, b punktuose. Ar reikiamas paliudijimas yra tinkamas, kai tai atlieka notaras? Jei ne, kuri valstybės institucija yra kompetentinga tai atlikti? Pavyzdžiui, *Bergesen v. Joseph Muller Corp.* byloje, „teismas nesivadovavo vien tik formaliu, paradiniu konvencijos aiškinimu, todėl buvo pripažintas tinkamu arbitražinio teismo pirmininko raštiškas patvirtinimas su priesaika dėl arbitražinio sprendimo tikrumo“⁶⁰. Šios, iš pažiūros nereikšmingos detalės, gali sukelti neigiamų pasekmių, pavyzdžiui, Italijos Aukščiausiasis teismas *Campomarzio Impianti v. Lampart Vegypary Gepkyar*⁶¹ byloje nustatė, jog nesilaikymas Niujorko konvencijos IV str. reikalavimų sukelia prašymo atmetimą. Tačiau norint tinkamai laikytis nurodytų reikalavimų, minėtos normos turi būti pakankamai aiškios, nepaliekančios vietos interpretacijai.

Papildomai kyla klausimas, ar minėtas atitinkamų dokumentų reikiamas paliudijimas ir vertimas turi būti pateikiami pildant prašymą dėl pripažinimo, ar gali būti pateikiami ir proceso eigoje iki sprendimo priėmimo ir ar trūkumai iki šio laiko limitu, leistų toliau aplikuoti dėl sprendimo pripažinimo. Kai kurie teismai įtvirtino, jog „bet koks trūkumas

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003-11-25 c. b. RAB „Solzmar K-T“ v. UAB „Ukmėdė“ nutartis c.b. Nr. 3K-7-999/2003, Kat. 124.

⁶⁰ RUBINO- SAMMARTANO, M.; *International Arbitration Law and Practice*. 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2001. 953 psl.

⁶¹ Italijos Aukščiausiasis Teismas *Campomarzio Impianti v. Lampart Vegypary Gepkyar*, 1996- 09- 20, Nr. 9980.

pašalina tolimesnio prašymo padavimo galimybę⁶². Taip pat teisinėje literatūroje rekomenduojama siekiant išvengti nesklandumų, prie visų dokumentų pridėti ir arbitražų skyrimo dokumentų patvirtintą kopiją.

Taigi apžvelgus įvairias problemas, kurios kyla dėl neaiškių Niujorko konvencijos reikalavimų, akivaizdu, jog vien paraidinio konvencijos aiškinimo nepakanka, todėl iš tiesų praverstų jau minėtas Niujorko konvencijos įgyvendinimo įstatymas, kuris įvestų daugiau aiškumo ir pašalintų kylančius nesusipratimus.

Pagal Niujorko konvencijos 3str. nuostatą „kiekviena susitariančioji valstybė pripažįsta arbitražų sprendimus privalomais ir vykdo pagal tos teritorijos, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti šiuos sprendimus, procesines normas“ bei visuotinai pripažintą principą- *lex fori* (teismo procesas vyksta pagal valstybės vietos proceso teisę). Taip pat pripažintina, jog šalia tarptautinės teisės šaltinio, Niujorko konvencijos IV- VII nuostatų, svarbūs ir nacionaliniai tarptautinio civilinio proceso teisės šaltiniai- civilinio proceso kodekso (toliau- CPK) 809-815str, komercinio arbitražo įstatymo 39- 40str. Taigi toliau panagrinėsime pripažinimo procedūros ypatumus Lietuvoje. Pagal CPK 809 str. 1d. užsienio arbitražų sprendimai Lietuvos teritorijoje gali būti vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta valstybės įgaliota institucija- Lietuvos Apeliacinis teismas. Remiantis CPK 812str. 1d., prašymus dėl užsienio arbitražų pripažinimo ir leidimo vykdyti nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija. Tokį prašymą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo gali paduoti bet kuris tuo suinteresuotas asmuo. „Šalis, prašanti pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo teismo sprendimą, turi pateikti Lietuvos Apeliaciniam teismui nustatyta tvarka patvirtintą to sprendimo originalą arba jo nuorašą, taip pat autentišką arbitražinį susitartimą arba atitinkamai patvirtintą jo nuorašą <...>, jeigu arbitražinio teismo sprendimas ar arbitražinis susitarimas surašyti ne oficialia valstybės kalba, tai besikreipiančioji šalis turi pateikti tinkamai patvirtintų dokumentų vertimą į lietuvių kalbą“⁶³. Taip pat reikia nepamiršti ir nustatytos formos prašymo, kuris žyminiu mokesčiu neapmokestinamas (CPK 811str. 3d., 818str. 4d.) ir nagrinėjamas “žodinio proceso tvarka viešame Lietuvos Apeliacinio teismo posėdyje”⁶⁴. Vadovaujantis CPK 812str., Lietuvos Apeliacinis teismas gali:

1. pripažinti tik dalį užsienio arbitražo sprendimo (CPK 812str. 2d.);

⁶² RUBINO- SAMMARTANO, M.; International Arbitration Law and Practice. 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2001. p. 956 psl.

⁶³ 1996m. balandžio 2 d. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas, Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961. 39str. 2d.

⁶⁴ Statistiniai duomenys [ineraktyvus]. [žiūrėta 2008 03 10]. Prieiga per internetą: <http://www.apeliacinis.lt/Default.aspx?tabid=160>

2. sustabdyti bylos nagrinėjimą (CPK 812str. 4d.), jei arbitražo sprendimas yra apskundžiamas įprastinėmis atitinkamos valstybės arbitražų sprendimų kontrolės formomis, arba jei terminas šiam skundai paduoti dar nėra pasibaigęs.

Pažymėtina, kad šis specialių bylos sustabdymo atvejų sąrašas nėra baigtinis, nes atitinkamai turi būti taikomi kiekvienu atveju nustatyti LR CPK 163str., 164str. nurodyti bendri bylos sustabdymo pagrindai. Tai patvirtina LAT praktika, kuri formuoja „proceso teisės normų aiškinimo ir taikymo taisyklę, pagal kurią LR CPK 163 str. bei 164str. nurodyti bendrieji bylos sustabdymo pagrindai bei sustabdymo taisyklės turi būti taikomi ir nagrinėjant prašymus dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje, nes procesas byloje dėl užsienio arbitražo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje vyksta pagal galiojančio LR CPK nustatytą tvarką ta apimtimi, kiek proceso nereglamentuoja Niujorko konvencija“⁶⁵.

3. palikti pareiškimą nenagrinėtą, jeigu nustatoma, kad jis pateiktas nesilaikant LR CPK ar tarptautinėse sutartyse nustatytos tvarkos (LR CPK 812 str. 5 d.);

4. atnaujinti procesą (LR CPK 812 str. 1 d.).

Lietuvos Apeliacinio teismo nutarties priėmimo diena ypač svarbi, nes tą pačią dieną įsiteisėja ir taip pat pradedamas skaičiuoti 1mėn. terminas, per kurį ši nutartis gali būti apskūsta kasacine tvarka Lietuvos Aukščiausiajam teismui.

„Išanalizavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Apeliacinio teismo praktiką, atkreiptinas dėmesys į tai, kad dauguma prašymų dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti yra pripažįstami“⁶⁶. 2008 vasario mėn. 28- 29 d. Vilniuje vykusiame seminare „Tarptautinis teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose“ pastebėta, kad užsienio teismų (arbitražų) sprendimai nepripažįstami ir atsisakoma juos vykdyti tik išimtiniais atvejais, pavyzdžiui, „2003m. atsisakyta pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismo (arbitražų) sprendimų tik vienoje byloje iš 67 išnagrinėtų, 2004-2005m. – pripažinta ir leista vykdyti visus priimtus ir išnagrinėtus iš esmės prašymus, 2006m.- atsisakyta pripažinti ir leisti vykdyti 10 bylų iš 103 išnagrinėtų, o 2007m.- 8 iš 123 bylų“⁶⁷. Pažymėta, kad kiekvienais metais apie 10% pareiškimų dėl užsienio teismo (arbitražo) sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdymo paliekami nenagrinėtais dėl įvairių pareiškimo formos ar

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 gruodžio 16d. nutartis c.b. AS “Pareks bank” v. UAB “Parex lizingas”, Nr. 3k -7-552/2004, kat. 124

⁶⁶ LAUŽIKAS, E. Užsienio arbitražo teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje [interaktyvus]. [žiūrėta 17 02 2008].Prieiga per internetą: <<http://www.norcous.lt/download.php/fileid/170>>

⁶⁷ Tarptautinio seminaro medžiaga. *Tarptautinis teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose*. Vilnius 2008 vasario 28- 29d.

turinio trūkumų, pavyzdžiui nenurodomas atsakovas, jo gyvenamoji vieta, nepateikiami visi reikalingi dokumentai, jų priedai ir pan. Šie trūkumai gali sukelti rimtas pasekmes- jei teismui nustačius terminą jiems pašalinti, jie vis dėlto nepašalinami, teismas gali palikti prašymą nenagrinėtą.

Minėtame seminare pažymėta, kad užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo procese ypač aktualios yra techninės procesinių dokumentų įteikimo ar tinkamo vertimo problemos. CPK 812str. nustato, jog apie teismo posėdžio vietą ir laiką pranešama asmeniui, kuris toje byloje buvo atsakovas. Tačiau kai į teismą kreipiasi atsakovas, tai apie pareiškimo nagrinėjimą lieka neinformuotas buvęs ieškovas. Taigi šiuo atveju kyla normų konkurencija- normų, suteikiančių asmeniui teisę būti informuotam apie kiekvieną civilinį procesą, liečiantį jo teises ir pareigas bei normų, atleidžiančių teismą nuo šios pareigos. Manytina, jog “asmens teisė žinoti apie kiekvieną pradėtą teisinį procesą yra prioritetingė, kaip labiau ginama vertybė, todėl teismas turėtų informuoti kitą bylos dalyvį nepriklausomai nuo to, koks jo procesinis statusas buvo užsienio teismo procese”⁶⁸.

Niujorko konvencija ir KAĮ nustato analogiškus pripažinimo pagrindus ir reikalavimus pateikiamiems prašymams. Lietuvos apeliacinis teismas, sprenddamas bylas kartais nurodo abu teisinius pagrindus, tačiau „toks reglamentavimas, teisinės technikos požiūriu, laikytinas pertekliniu ir gali sukelti teises kolizijas, nes, esant dvigubam teisiniam reglamentavimui, keičiant vieną teisės aktą, būtina keisti ir kitą”⁶⁹. Atsižvelgiant į šių dviejų teisės aktų pobūdį, matyti, jog juos keisti gali skirtingi teisėkūros subjektai, skirtinga tvarka, todėl keičiant bet kurį iš šių aktų, teisinė kolizija būtų neišvengiama. Šią situaciją reikia spręsti pagal CPK 1str. 2,3d., kur prioritetas teikiamas tarptautinėms sutarčių normoms. Taip pat svarbios ir CPK 810str. 6d. nuostatos, kuriomis nustatyta, jog užsienio arbitražų sprendimai pripažįstami Niujorko konvencijos pagrindu, todėl sprendžiant užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo klausimus, taikytina tik Niujorko konvencija, o atitinkamai KAĮ taikytinas tik tiek, kiek nereguliuoja Niujorko konvencija. Manytina, jog „Lietuvos apeliacinio teismo praktika, kai pripažįstant ir leidžiant vykdyti užsienio arbitražų sprendimus, kaip teisinį pagrindą nurodant ir KAĮ, yra ydinga, nes visiškai pakanka remtis Niujorko konvencija”⁷⁰.

Apibendrinant šį skyrių, matyti, kad tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje teisėje kai kurie užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo klausimai nėra visiškai sklandžiai

⁶⁸ Tarptautinio seminaro medžiaga. *Tarptautinis teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose*. Vilnius 2008 vasario 28- 29d.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

sureglamentuoti. Trūkumai Lietuvos lygmenyje gali būti paaiškinami skurdžia praktika arbitražo srityje, kurią lėmė menkas ir tik pastaruoju metu didėjantis arbitražo instituto populiarumas. Pripažintina, kad Niujorko konvencijos nuostatos akivaizdžiai reikalauja gilesnio teisinio aiškumo užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūros srityje. Šiuos trūkumus būtų galima efektyviai spręsti, jei būtų priimtas vieningas teisės aktas, kuris padėtų pašalinti konvencijos nuostatų neaiškumus, pavyzdžiui Niujorko konvencijos įgyvendinimo aktas.

III. Užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindai

LR Konstitucija 135str. įtvirtina, jog „LR, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis“⁷¹. „LAT yra pabrėžęs, kad Lietuva, ratifikuodama Niujorko konvenciją, įsipareigojo tinkamai taikyti Niujorko konvencijos V str. nustatytus užsienio arbitražų nepripažinimo pagrindus. Užsienio arbitražo nepripažinimas Niujorko konvencijoje neįtvirtintu pagrindu arba netinkamas šios konvencijos aiškinimas ir taikymas reikštų Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų pažeidimą“⁷².

Taigi Lietuvoje teismai, sprenddami užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo klausimą, pirmiausia vadovaujasi Niujorko konvencija, tačiau reikia nepamiršti, jog taip pat svarbūs ir nacionalinės teisės šaltiniai, pavyzdžiui, KAĮ, LAT 2000m. Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga. KAĮ 40str. įtvirtinti analogiški Niujorko konvencijos Vstr. pagrindai. Pažymėtina, kad tai išsamus ir baigtinis pagrindų sąrašas, pagal kurį galima atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo teismo priimtą sprendimą. Pripažinimo procedūra- tai, iš esmės, patikrinimas, ar nėra minėtų sprendimo nepripažinimo pagrindų. Pažymėtina, kad tiek Niujorko konvencijoje, tiek ir LR KAĮ numatyti nepripažinimo pagrindai yra grynai procesinio pobūdžio. Lietuvos Aukščiausiasis teismas vienoje savo bylų pažymėjo, „jog teismas, sprenddamas pripažinimo klausimą, neturi teisės nagrinėti arbitražo išspręsto ginčo iš esmės“⁷³. Tai reiškia, kad teismas nesprenžia nei fakto, nei materialios teisės klausimų, o patikrina, ar nėra esminių procedūros pažeidimų, ar toks sprendimas yra arbitruotinas ir ar jo pripažinimas neprieštarauja viešajai tvarkai.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija, 135str. Vilnius: Mūsų Saulužė, 2002.

⁷² Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004m. kovo 7d. nutartis c.b. Duke Investment Limited v. Kaliningrado srities Vyraisybė, Nr. 3K-3-179/2004, kat. 130.3.2.

⁷³ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. sausio 21 d. nutartis c.b. Šveicarijos įmonė „Apatit Fertilizers S.A.“ v. AB „Lifosa“, Nr. 3k-3-146/2002, kat. 124

1. Pirmoji pagrindų grupė- arbitražo šalies iniciatyva

Tiek užsienio (M.Rubino- Sammartano⁷⁴, J. Collier ir V. Lowe⁷⁵, Peter Binder⁷⁶), tiek ir Lietuvos (G. Dominas, V. Mikelėnas⁷⁷) autoriai išskiria dvi nepripažinimo grupes, kurios atskiriamos pagal tai, kas turi įrodyti atitinkamą pagrindą.

Pirmoji grupė- Niujorko konvencijos Vstr. 1d., KAĮ 40str. 1d. įvardinti pagrindai, kuriuos turi įrodyti ginčo šalis (atsakovas), prieš kurią nukreiptas sprendimas:

1.arbitražinis susitarimas negalioja;

2.arbitražinį susitarimą sudariusi šalis ar abi šalys neveiksnius;

3.šaliai, prieš kurią priimtas sprendimas, nebuvo reikiamai pranešta apie arbitro paskyrimą;

4.šaliai, prieš kurią priimtas sprendimas, nebuvo reikiamai pranešta apie bylos nagrinėjimą arbitražine tvarka arba dėl kitų priežasčių ši pusė negalėjo pateikti savo paaiškinimų;

5.sprendimas priimtas dėl ginčo, kurio nenumato arbitražinis susitarimas;

6.arbitražo teismo sudėtis neatitiko arbitražinio susitarimo, o kai nėra tokio susitarimo, - arbitražo vietos teisės;

7.arbitražo procesas neatitiko arbitražinio susitarimo, o kai jo nėra - arbitražo vietos teisės;

8.prašomas pripažinti sprendimas dar nėra privalomas arba yra panaikintas ar sustabdytas kompetentingos institucijos.

Aptarkime kiekvieną iš šių pagrindų, pradedant nuo arbitražinio susitarimo negaliojimo. Pirmiausia, reikia išsiaiškinti, kokius reikalavimus turi atitikti arbitražinis susitarimas, jog būtų pripažintas galiojančiu. Niujorko konvencijos Vstr. 1d. a. punktas nustato, joks arbitražinio susitarimo galiojimas turi būti nustatomas vadovaujantis tos valstybės teise, kurią yra pasirinkusios šio susitarimo šalys. Arbitražinis susitarimas gali būti sudarytas pagal konkrečios valstybės nacionalinės teisės normas, pagal nacionalinės ir tarptautinės teisės normas arba pagal *lex mercatoria* (per ilgą laiką susiformavusi šalių

⁷⁴ RUBINO- SAMMARTANO, M.; *International Arbitration Law and Practice*. 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2001, 956 psl.

⁷⁵ COLLIER, J.; LOWE, V. *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje*. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 334 – 336psl.

⁷⁶1985 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, [žiūrėta 2007-10-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/un.arbitration.model.law.1985>

⁷⁷ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 280-281 psl.

praktika: tarptautiniai papročiai, unifikuotos taisyklės ir pan.) Tačiau „jeigu šalys nėra pasirinkusios taikytinos teisės, tai arbitražinio susitarimo galiojimas turi būti nustatomas pagal teisę, taikytiną pagrindinei sutarčiai, t.y. tą, kurioje buvo arbitražinė išlyga arba iš kurios kilo šalių ginčas. Jeigu ji negalioja, tai arbitražinio susitarimo galiojimas nustatomas pagal jo sudarymo vietos valstybės teisę“⁷⁸.

Lietuvoje arbitražinio susitarimo turinio reikalavimai yra nustatyti KAĮ 9str. 1d.: pirma, arbitražiniu susitarimu turi būti siekiama perduoti spręsti arbitražiniam teismui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius ar galinčius kilti tarp arbitražo šalių dėl kokių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, kurie gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas; antra, KAĮ 9str. 2,3 d. nustato rašytinės formos reikalavimą. Nors kylančios problemos dėl arbitražinio susitarimo formos bei turinio buvo aptartos magistrinio darbo pirmame skyriuje, apibendrinant galima paminėti pagrindines. Pirmiausia, rašytinės formos reikalavimas negali būti aiškinamas siaurai, priešingai, arbitražinis susitarimas turėtų būti traktuojamas, kaip atitinkantis rašytinio reikalavimo nuostatas, kai šalys tarpusavyje apsikeičia atitinkamais raštais, telegramomis, telefaksais ar kitais dokumentais, kuriuose fiksuojamas tokio susitarimo faktas. Be to, kai kada kyla neaiškumų ir dėl paties arbitražinio susitarimo turinio, ar būtinas detalus arbitražo šalių susitarimas, numatantis, pavyzdžiui, arbitrų skyrimo tvarką, taikytiną teisę ir pan. LAT konstatavo, kad „ta aplinkybė, jog arbitražinis susitarimas yra pakankamai glaustas ir nereglamentuoja kai kurių klausimų, pavyzdžiui, arbitrų skaičiaus, jų skyrimo tvarkos ir pan., nėra pakankamas pagrindas nepripažinti jo arbitražiniu susitarimu“⁷⁹. Tai patvirtina ir užsienio teismų praktika, pavyzdžiui, Italijos Florencijos Apeliacinis teismas *Bobbie Brooks Inc (USA) v. Lanicifio Walter Banci SaS* byloje „pripažino užsienio arbitražo sprendimą ir atmetė atsakovo teiginius, jog arbitražinis susitarimas, atspausdintas kitoje užsakymo atsiskaitymo pusėje, negalioja pagal arbitražui taikytą teisę“⁸⁰. Pažymėtina, jog tariantis dėl arbitražo, būtina turėti omenyje, jog kai kurie ginčai negali būti sprendžiami arbitražo tvarka. Tokį ginčų sąrašą numato KAĮ 11str.1d., apie tai dar bus kalbama tolesniuose magistrinio darbo paragrafuose.

Taigi sprendžiant arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą, negalima vadovautis vien formaliu normų aiškinimu, priešingai, būtina atsižvelgti į formuojamą teismų praktiką bei

⁷⁸DOMINAS,G.; MIKELĖNAS,V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 207- 208 psl.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausio teismo civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 27 d. nutartis c.b. *Jungtinių Amerikos Valstijų ribotos atsakomybės bendrovės „Main Bridge, L.L.C.“ v UAB „Lakvita“*, Nr. 3K-3-681/2002, kat. 96

⁸⁰ REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 4th edition, 2004, 532 psl.

normas aiškinti plečiamai. Be to, reikia vadovautis ne tik specialiais arbitražinių susitarimų reikalavimais KAI 9- 11str., bet is CK nustatytais bendrais sandorių negaliojimo pagrindais.

Antrasis pagrindas- šalių neveiknumas. Lietuvoje asmenų veiksmo klausimą reglamentuoja LR CK 1.15- 1.23str. Taip pat reikia atsižvelgti ir į KAI 11str. 2 ir 3d., kur sakoma, jog arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu tokiam susitarimui nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas. LR Vyriausybė ar jos įgaliota valstybės institucija bendra tvarka gali sudaryti arbitražinį susitarimą dėl ginčų, susijusių su Vyriausybės ar jos įgaliotos valstybės institucijos sudarytomis komercinėmis ir ūkinėmis sutartimis.

Trečiasis ir ketvirtasis pagrindai- šaliai, prieš kurią priimtas sprendimas, nebuvo reikiamai pranešta apie arbitro paskyrimą ar bylos nagrinėjimą arbitražine tvarka arba dėl kitų priežasčių ši pusė negalėjo pateikti savo paaiškinimų. Kaip reikia pranešti kitai šaliai apie arbitro paskyrimą, reglamentuoja pats arbitražinis susitarimas arba procesui taikytina teisė. Teisinėje literatūroje pripažįstama, kad tai bene svarbiausias Niujorko konvencijos nepripažinimo pagrindas. Šis pagrindas yra skirtas užtikrinti tiek tinkamą arbitražo šalių informavimą, tiek ir viso arbitražo proceso ir sąžiningumą, kurį užsienio valstybė netiesiogiai patvirtina užsienio arbitražo sprendimo pripažinimu. Be to, LAT yra pažymėjęs, kad „sąžiningumo principas teisėje reikalauja, kad asmenys vykdytų priimtus įsipareigojimus, o esant arbitražiniam susitarimui tai reiškia, kad šalys įsipareigoja bendradarbiauti nevalstybiniame teisme kiek tai reikalinga sprendžiant iškilusį nesutarimą“⁸¹. Taigi šio pagrindo tikslas- užtikrinti, jog būtų išpildyti visi tinkamo proceso reikalavimai, o taip pat šalių galimybė savo ginčą spręsti vadovaujantis sąžiningu ir teisingu procesu. Tai ypač svarbu tolimesnei arbitražo raidai, nes jei bus sudarytos prielaidos netinkamam arbitražo procesui, bus sugriautas šalių pasitikėjimas arbitražo institucija, o tai gali lemti neigiamą įtaką arbitražo autoritetui. „Teisingo proceso standartai yra skirtingi ir jie dažniausiai nustatomi pagal vykdymo teismo teisingo proceso standartus“⁸², apie kuriuos kiekviena valstybė turi savo supratimą, tačiau aišku viena- tai nereiškia, jog nagrinėjimas arbitraže turi būti prilyginamas nagrinėjimui šalies teisme. Tai rodo ir tarptautinė praktika, pavyzdžiui, Overseas V. RAKTA byje teismas pripažino, kad „arbitražiniame teisme negali būti taikomi

⁸¹ Lietuvos Aukščiausio teismo civilinių bylų skyriaus 2001 02 05 nutartis c.b., UAB “Ega” v. Baltarusijos IĮ “BellesEksport”, Nr. 3K-3-150/2001. kat. 124, 126.

⁸² IVANAUSKIENĖ, E. *Komercinių arbitražų sprendimų įgyvendinimo aktualijos. Teisės apžvalga*. 2000. Nr. 2, 47 psl.

tokie patys teisingo proceso standartai, kokie yra taikomi teismo nagrinėjimo metu⁸³. Iš esmės pakanka, jei „teismas įsitikina, jog nagrinėjimas vyko su atitinkama pagarba kiekvienam šalių susitarimui, taip pat atsižvelgiant į teisingumo, nešališkumo principus bei kiekvienos šalies lygias galimybes pristatyti savo poziciją“⁸⁴. Žinoma, kai kada pasitaiko ir piktnaudžiavimo atvejų. Tai iliustruoja *Minmetals Germany v. Ferco Steel* byla, kurioje pralaimėjusi šalis prieštaravo sprendimo pripažinimo Anglijoje, remiantis aplinkybe, jog sprendimas buvo grindžiamas įrodymais, kuriuos arbitrai įgijo ne iš arbitražo šalių pateiktos medžiagos, o savarankiško tyrimo būdu. Anglijos teismas šiuos atsakovo argumentus atmetė ir savo sprendimą grindė tuo, jog „atsakovui buvo suteikta galimybė reikalauti minėtų argumentų paaiškinimo, bet jis šios teisės atsisakė, jos neįgyvendindamas“⁸⁵. Lietuvos praktikoje būta nemažai atvejų, kai atsisakoma pripažinti užsienio arbitražo sprendimą remiantis Niujorko konvencijos Vstr. 1d. b punktu, pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas atsisakė pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Rusijos Federacijos Tarptautinio komercinio arbitražinio teismo prie Rusijos Federacijos prekybos ir pramonės rūmų 2000 m. rugsėjo 13 d. sprendimą, argumentuojant tuo, kad „arbitražas prašomą pripažinti sprendimą priėmė nepranešęs atsakovui apie arbitražo posėdžio vietą ir laiką, todėl ši aplinkybė yra pagrindas atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą pagal Niujorko konvencijos 5 str. b punktą“⁸⁶. Iš kitos pusės, praktikoje pripažįstama, jog teisingo proceso principai nebus pažeisti, kai šalis buvo tinkamai kviesta į arbitražą, tačiau neatvyko į ginčo nagrinėjimą ar apskritai nedalyvavo arbitraže.

Jeigu yra padaryta pažeidimų, turi būti įvertinta jų reikšmė bei nustatyta, ar jie iš esmės pažeidžia sąžiningo proceso standartus. LAT ne kartą yra pažymėjęs, kad turi būti įvertinta, ar padarytas pažeidimas sutrukdė asmeniui pateikti savo pasiaiškinimus ir ar užtikrintas vienas iš pagrindinių sąžiningo proceso aspektų – teisės būti išklaustam principas. Tai iliustruoja LAT nagrinėta byla, kurioje teismas išreiškė tokią savo poziciją: „pareiškėjas nors ir pavėluotai buvo informuotas apie procesą, bet informaciją apie arbitro paskyrimą ir nagrinėjimą gavo iš anksto. Keleto dienų pavėlavimas pranešti apie arbitražo proceso posėdį ir teismo sudėtį, kai pareiškėjas arbitražo neinformavo apie pavėluotą dokumentų įteikimą,

⁸³ IVANAUSKIENĖ, E. *Komercinių arbitražų sprendimų įgyvendinimo aktualijos*. Teisės apžvalga. 2000. Nr. 2, 47 psl.

⁸⁴ REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 4th edition, 2004, 533 psl.

⁸⁵ Ibid. 534 psl.

⁸⁶ 2001 m. liepos 16 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis UAB „Kaučiuk“ v. Firma „Austepa“, Nr. 2T-33/2001

raštu nepranešė dėl iškilusių kliūčių jam realiai pasinaudoti procesinėmis teisėmis arbitražo eigoje, neišreiškė ketinimo tomis teisėmis naudotis iš tikrųjų, bet iš viso arbitražo procesą ignoravo, nesudaro pagrindo išvadai, kad rimtai buvo pažeistos sąžiningo proceso nuostatos⁸⁷. Taigi, visų pirma, reikia atsižvelgti, ar nustatytas pažeidimas turi esminės reikšmės tinkamo proceso įgyvendinimui. Be to, neinformavimas apie arbitro paskyrimą ar arbitražo procesą pažeidžia ne tik teisę būti išklausytam, bet kliudo ir teismui, atitinkamai neišklausiusiam abiejų ginčo šalių, priimti teisingą sprendimą.

Penktasis pagrindas- sprendimas priimtas dėl ginčo, kurio nenumato arbitražinis susitarimas, kitaip tariant dėl arbitražo teismo jurisdikcijos ribų peržengimo. Atsakovas, besiremiantis šiuo pagrindu, turi įrodyti: 1. „arbitražo sprendimu išspręstas ginčas, kurio šalys neketino perduoti ar neperdavė arbitražui; 2. arbitražo sprendimu išspręstas ginčas, kuris negalėjo būti perduotas arbitražui remiantis šalių sudaryto arbitražinio susitarimo sąlygomis; 3. arbitražo sprendimu išspręsti klausimai ar yra nutarimų, kuriais peržengiamos arbitražui pateikto ginčo dalyko ribos“⁸⁸. Svarbu pabrėžti, kad ta arbitražo sprendimo dalis, kuria išsprendžiami arbitražui pateikti klausimai, gali būti pripažinta ir įvykdyta, jei ta dalis gali būti atskirta nuo tos sprendimo dalies, kurioje pasisakoma dėl nepateiktų arbitražui klausimų. Kyla sunkumų ir tais atvejais, kai iš arbitražinio susitarimo neaišku, kokius ginčus buvo perduota nagrinėti arbitražine tvarka. Ši problema sprendžiama tarptautinio arbitražo doktrinos ir praktikos pripažintu vadinamuoju *kompetencijos- kompetencijos* principu, pagal kurį, esant neaiškiam arbitražiniam susitarimui, pirmiausia pats arbitražo teismas sprendžia, ar ginčas priklauso jo jurisdikcijai. Šis principas įtvirtintas tiek UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo tipinio įstatymo 16 str., tiek Lietuvos KAI 19 str. nuostatose, tiek LAT praktikoje. Pavyzdžiui, nustatyta, kad „arbitražo teismas pasisakė dėl savo jurisdikcijos, o atsakovas nustatyta tvarka arbitražo teismo jurisdikcijos neginčijo. Pagal UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo tipinio įstatymo 4 straipsnį ir Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo 6 straipsnį, laiku nepareiškus prieštaravimų dėl arbitražo teismo jurisdikcijos, ši teisė prarandama.<...> Be to, atsakovas, atsiųsdamas arbitražo teismui atsiliepimą į ieškinį, savo konkludentiniais veiksmais sutiko su arbitražo teismo jurisdikcija“⁸⁹. Taigi, taikant minėtą nepripažinimo pagrindą, galima pripažinti užsienio arbitražo sprendimą toje dalyje,

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. rugsėjo 8d. nutartis c.b. „Jusimi corporation“ v. UAB „Cygnus“, Nr. 3k-3-782/2003. kat.. 124.

⁸⁸ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 283 psl.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004m. lapkričio 17d. nutartis c.b. A.Vaičio individuali įmonė v. K. Czarniecki firma „Schwarz“, Nr. 3K-3-612/2004, kat.124

kurioje pasisakoma dėl arbitražo jurisdikcijai perduotų klausimų arba vadovautis kompetencijos- kompetencijos principu.

Šeštas ir septintas pagrindai- arbitražo teismo sudėtis neatitiko arbitražinio susitarimo, o kai nėra tokio susitarimo, - arbitražo vietos teisės; arbitražo procesas neatitiko arbitražinio susitarimo, o kai jo nėra- arbitražo vietos teisės. Pagal 1927m. Ženevos konvenciją, kuri dabar turi tik istorinę reikšmę, teismas galėjo atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, jei arbitražo teismo sudėtis arba ginčo nagrinėjimo procedūra neatitiko arbitražinio susitarimo *ir* arbitražo vietos procedūrinės teisės. Ši norma reiškė, jog arbitražo, kurio ginčo nagrinėjimas neatitinka arbitražo vietos procedūrinės teisės, sprendimas galėjo būti pagrįstai nepripažintas. 1958m. Niujorko konvencijos reikalavimai šiuo atžvilgiu iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti tapatūs, tačiau yra esminis skirtumas, kuris pasireiškia arbitražinio susitarimo pirmumu. Kitaip tariant, „tik jei nėra arbitražiniame susitarime numatyta, kokia procedūrinė teisė taikoma ginčo nagrinėjimui ar kokia turi būti arbitražo teismo sudėtis, galima vertinti arbitražo proceso ar teismo sudėties atitikimą arbitražo vietos procedūrinės teisės nuostatoms“⁹⁰. Tai patvirtina tarptautinė praktika, pavyzdžiui, Honkongo Aukščiausiojo teismo *China Nanhai Oil Service Cpn v. Gee Tai Holdings Co Ltd* byloje buvo prašoma nepripažinti arbitražo sprendimo, nes arbitražinio teismo sudėtis neatitiko arbitražinio susitarimo nuostatų, būtent, paskirti arbitrai buvo tik vienos iš šalių sąrašė. Teismas nurodė, kad techniniu požiūriu arbitrai neturėjo jurisdikcijos spręsti šio ginčo, tačiau abi šalys dalyvavo arbitražo nagrinėjime ir neišreiškė savo prieštaravimų dėl netinkamos arbitrų sudėties, todėl teismas laikė, kad šalys sutiko su tokia arbitrų sudėtimi ir atmetė atsakovo argumentus.

Lietuvos KAI 13str. nustato, jog šalys savo nuožiūra gali nustatyti arbitrų skaičių, o jei jos to nepadaro, skiriami trys arbitrai. Pažymėtina, jog pagal įstatymą, visais atvejais arbitrų skaičius turi būti nelyginis. Tarptautinėje praktikoje rekomenduojamas trijų arbitrų skaičius, tai geriausias būdas užtikrinti objektyvų procesą bei teisingo sprendimo priėmimą. Tai taip pat optimalus arbitrų skaičius, žvelgiant iš finansinės pusės, nes kiekvienam arbitrai mokamas atitinkamo dydžio honoraras. Pavyzdžiui, tiek Švedijos, Prancūzijos, tiek Šveicarijos įstatymai, nesant šalių susitarimo, preziumuoja trijų arbitrų arbitražą. UNCITRAL arbitražo taisyklių 10str. taip pat rekomenduoja skirti tris arbitrus.

⁹⁰ REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 4th edition, 2004, 535 psl.

Tačiau yra valstybių, kuriose gali būti skiriami du arbitrai ar kitoks porinis arbitrų skaičius. Ši tradicija ypač stipri Anglijoje, kurioje vyrauja vadinamoji *umpire* sistema, kai „ginčą sprendžia porinis skaičius arbitrų, tačiau skiriamas ir papildomas, trečiasis asmuo-*umpire*, kurio funkcija- priimti sprendimą, kai kiti du arbitrai nesutaria“⁹¹. Profesorius V. Mikelėnas pažymi, jog porinio arbitrų skaičiaus paskyrimas gali tapti rimta problema, daugelio valstybių nacionaliniai įstatymai draudžia lyginį arbitrų skaičių. Tačiau iš kitos pusės, remiantis arbitražo šalių laisvės principu, manytina, jog toks susitarimas neturėtų būti vertinamas vien formaliu požiūriu. Tuo labiau, jog pripažįstama, kad porinio skaičiaus arbitrų „draudimo nesilaikymas paprastai nelemia arbitražinio susitarimo negaliojimo, tik nustatyta tvarka turi būti paskirtas papildomas arbitras“⁹². Kaip ši problema sprendžiama, svarstant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą, priklauso nuo kiekvienos valstybės atskirai, nes tai lemia šalių laisvės principo bei įstatymo nuostatų pusiausvyra. LR CK 6.156str. numato, jog šalys laisvos susitarti tiek, kiek to nedraudžia įstatymas ar neprieštarauja kitų interesams. KAI 13str. 3d. imperatyviai nustato, kad visais atvejais arbitrų skaičius turi būti nelyginis, todėl darytina išvada, jog Lietuvos teismai, remdamiesi šiuo pagrindu, formaliai galėtų atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, kai jį priėmė lyginis arbitrų skaičius. Tačiau reikia nepamiršti, jog pirmiausia turi būti kreipiamas dėmesys į patį arbitražinį susitarimą, tad jei arbitražo vietos teisė pripažįsta porinį arbitrų skaičių, kaip pvz. Anglija, tuomet tai negalėtų būti pagrindas atsisakyti pripažinti tokio arbitražo sprendimą. Ar tai galėtų prieštarauti viešai tvarkai- atskiras klausimas, kuris turėtų būti vertinamas pagal bylos aplinkybes kiekvienu individualiu atveju kiekvienoje valstybėje atskirai.

Klausimų taip pat kyla, kai pasirenkama arbitražo institucija, kuri organizuoja visą arbitražo procesą, tame tarpe ir arbitrų paskyrimą, kieno nuostatomis vadovautis- arbitražo institucijos ar arbitražo vietos teise. Lietuvos teismų praktikoje teigiama, jog „nuolat veikiančios arbitražo institucijos pasirinkimas rodo, kad šalys numatė ginčą spręsti instituciniame, o ne *ad hoc* arbitraže. Tokiu atveju, jeigu arbitražiniame susitarime neaparta arbitrų skaičius ir jų skyrimo taisyklės, yra taikomos nagrinėjančio bylą arbitražo taisyklės dėl arbitrų skaičiaus ir arbitrų parinkimo“⁹³.

⁹¹ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. 157 psl.

⁹² Ibid. 156psl.

⁹³ Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus civilinė byla, UAB „Ega“ v. Baltarusijos IĮ „BellesEksport“ 2001 02 05 nutartis c.b. Nr. 3K-3-150/2001m. kat. 124, 126

Taigi apibendrinant, visų pirma, reikia vadovautis arbitražiniu susitarimu, tik jei šalys nesusitarė dėl arbitražo teismo sudėties ar dėl taikytinos procesinės teisės, galima vertinti pagal arbitražo vietos procesinę teisę. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, ar šalys, nors ir suprasdamos, jog arbitražo teismo sudėtis neatitinka arbitražiniame susitarime sulygtų nuostatų, savo konkludentiniais veiksmais nesutiko, jog jų ginčas būtų nagrinėjamas būtent tokios sudėties, kaip tai atsitiko minėtoje Honkongo byloje. Skiriamų arbitrų skaičius gali sukelti nemaloniais pasekmes- šiuo pagrindu gali būti atsisakyta pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, todėl būtina apdairiai pasirinkti arbitrų skaičių.

Aštuntas pagrindas- prašomas pripažinti sprendimas dar nėra privalomas arba jo vykdymą panaikino ar sustabdė tos šalies, kurioje jis buvo priimtas arba tos šalies, kurios įstatymai taikomi, kompetentinga valdžios institucija. Žvelgiant į šios nuostatos istorinę raidą, pažymėtina, jog 1927m. Ženevos ir 1958m. Niujorko konvencijos požiūris į “negalutinio arbitražo sprendimo sąvoką”, skiriasi. Visų pirma, Ženevos konvencijos nuostatos reikalavo, jog šalis, prašanti vykdyti arbitražo sprendimą, turėjo įrodyti, jog arbitražo sprendimas buvo galutinis arbitražo vietos valstybėje, t.y. jis negali būti skundžiamas. Kitaip tariant, šalis turėjo gauti arbitražo vietos teismo patvirtinimą-egzekvatūrą, apie sprendimo galutinumą. Tai akivaizdžiai apsunkindavo arbitražo sprendimo įvykdymą ir kartu jo efektyvumą. Tuo tarpu pagal Niujorko konvencijos nuostatas, šis reikalavimas išnyko: “arbitražo sprendimas laikomas galutiniu, kai arbitražo sprendimu išsprendžiami visi klausimai ir nelieka dėl ko kreiptis į arbitražą”⁹⁴.

Tačiau iš kitos pusės, kaip reikia vertinti situaciją, kai arbitražo šalis kreipiasi į arbitražo teismą dėl sprendimo patikslinimo ar išaiškinimo pateikimo, ar tuomet arbitražo sprendimas bus laikomas galutiniu. Remiantis KAĮ 36str.7d., aiškinant ar taisant arbitražo sprendimą jo esmė negali būti keičiama, todėl manytina, kad arbitražo teismo sprendimas turėtų būti pripažįstamas galutiniu nepaisant to, kad po sprendimo priėmimo papildomai kreipiamasi į arbitražo teismą dėl sprendimo patikslinimo ar išaiškinimo.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad pagal Niujorko konvencijos XVI str. 1d. konvencija sudaryta anglų, ispanų, kinų, rusų ir prancūzų kalbomis. Taigi konvencijos tekstas yra pripažįstamas originaliu ir oficialiu kiekviena iš šių kalbų. LR Seimo 1995m. sausio 17d. nutarimu ratifikuotos Niujorko konvencijos lietuviškame vertime Vstr. 1d. e punkte pateikiamas terminas „galutinis“ sprendimas. Šiuo atveju susiduriama su teisiškai

⁹⁴ IVANAUSKIENĖ, E. *Komercinių arbitražų sprendimų įgyvendinimo aktualijos*, Teisės apžvalga, Nr. 2,50 psl.

neidentiškomis sąvokomis oficialiose dokumento tekstuose. Oficialiame rusiškame Niujorko konvencijos tekste nurodytas terminas „galutinis“, o angliškame bei kitų kalbų variantuose terminas „privalomas“ (angl.k.- *binding*, pranc.k.- *obligatoire*, isp.k.- *obligatoria*). Pažymėtina, kad terminas „galutinis“ reiškia, jog ginčas išsprendžiamas iš esmės ir nebelieka dėl ko kreiptis į arbitražą. Remiantis Albert Jan van den Berg nuomone, kuri teisinėje literatūroje vertinama kaip autoritetinga, „sprendžiant klausimą, kada arbitražo sprendimas tampa privalomu, reikia vadovautis tos šalies teise, kurioje arba pagal kurios teisę šis sprendimas yra priimtas“⁹⁵. Toks sąvokų nesutapimas turėjo teisinių pasekmių taikant Niujorko konvenciją teismų praktikoje.

Tai charakterizuoja sprendimo dėl *laikinių apsaugos priemonių pripažinimo ir vykdymo problema*. Tarptautinis ginčo pobūdis lemia, jog dažnai šalys neturi tikslios informacijos apie viena kitos galimybes įvykdyti sutartinius įsipareigojimus, todėl lieka pasikliauti vienos ar kitos valstybės teisine sistema ir, radus atsakovo turto kurioje nors valstybėje, jam pritaikyti atitinkamas laikinas apsaugos priemonės. Šiuo klausimu vyrauja dvi nuomonės: vieni teigia, kad Niujorko konvencija netaikoma arbitražo sprendimas dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo, nes jie nėra galutiniai, o kiti tvirtina, kad minėtu atveju Niujorko konvencija turi būti taikoma, todėl reikia vadovautis bendraisiais užsienio arbitražų sprendimo nepripažinimo pagrindais. Siekiant atskleisti šių pozicijų pagrindinius argumentus, vertėtų plačiau paanalizuoti laikinių apsaugos priemonių arbitražo procese klausimo sprendimą užsienio valstybėse. Pažymėtina, jog prašymas dėl užsienio arbitražo būsimo sprendimo vykdymo užtikrinimo turi būti sprendžiamas, kaip jau minėta, tiek pagal tos valstybės bendruosius pagrindus, tiek vadovaujantis Niujorko konvencijoje įtvirtintu abipusiškumo principu⁹⁶, kurio svarbą pabrėžė ir LAT teismų praktikos apibendrinimo apžvalgoje, taikant tarptautinės privatinės teisės normas⁹⁷. Pagal 1996m. Anglijos Arbitražo aktą, Didžiojoje Britanijoje galioja teismų subsidiarumo modelis (*court- subsidiarity*), pagal kurį „laikinių apsaugos priemonių klausimas įstatymu atiduodamas spręsti ginčą nagrinėjančiam arbitrai, o arbitražinio susitarimo šalims yra paliekama teisė šios nuostatos atsisakyti. Neatsisakius įstatyminės nuostatos, nacionalinis teismas neturės jurisdikcijos

⁹⁵ FREYER, D. H.; GHARAVI, H. G., *Finality and Enforcability of Foreign Arbitral Award: From „Double Exequatur“ to the Enforcement of Annulled Award: A Suggestion Path to Uniformity amidst Diversity*, Vol. 13, No 1. ICSID- FILJ, 1999.

⁹⁶ Kai kurios valstybės, ratifikuodamos Niujorko konvenciją, yra padarę šio principo išlygą.

⁹⁷ LAT 2000m. LR teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, 7.1.4.p.

spřesti laikinų apsaugos priemonų klausimo⁹⁸. Vokietijoje anksčiau vyravusi griežta pozicija, jog tik nacionalinis teismas, o ne arbitražas, gali taikyti apsaugos priemones, kardinaliai pasikeitę po 1998m. reformos, ir šiuo metu šalies kreipimuisi į nacionalinį teismą dėl laikinų apsaugos priemonų taikymo nėra jokių kliūčių, tam nereikalingas ginčą nagrinėjančio arbitražo sutikimas. Honk Konge vyrauja nuomonė, kuri „suderina maksimalią arbitražo nepriklausomybę nuo nacionalinių teismų su rimta teismų teikiamos pagalbos arbitražui galimybe“⁹⁹. Įdomiai susiklostė situacija JAV teismų praktikoje, kur tas pats klausimas sprendžiamas skirtingai: vieni teigia, jog laikinų apsaugos priemonų taikymo klausimas nepatenka į Niujorko konvencijos reguliavimo sritį ir kad tą toleruojantys teismų sprendimai būtų nesuderinami su šios konvencijos dvasia (*Cooper v. Atelieris de la motobecane, S.A.*), o kiti tvirtina, kad laikinų apsaugos priemonų pritaikymas neturi nieko, kas būtų nesuderinama su tarptautiniu arbitražu (*China National Metal Products Import/Export Company v. Apex Digital, Inc.*). Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad daugelyje pasaulio šalių, nacionaliniai teismai linkę padėti arbitražo procesui laikinų apsaugos priemonų klausimu- „šalies kreipimasis dėl šių priemonų dažniausiai laikomas teisingu, nepaisant fakto, ar arbitražas vyksta toje pačioje ar užsienio valstybėje“¹⁰⁰. Taigi kreipiantis dėl užsienio arbitražo sprendimo dėl laikinų apsaugos priemonų, užsienio praktikoje laikomasi nuostatos, jog šie sprendimai patenka į jų jurisdikcijos ribas, nors ir nėra galutiniai ta prasme, kai ginčas išsprendžiamas iš esmės.

Pagal Lietuvos įstatymus, arbitražo sprendimas dėl laikinų apsaugos priemonų, gali būti vykdomas tik jį pripažinus Niujorko konvencijos ir LR CPK nustatyta tvarka. Pavyzdžiui, Tarptautinio arbitražo teismo prie Rusijos federacijos pramonės ir prekybos rūmų pirmininkas nutarimu ieškovo naudai taikė laikinąsias apsaugos priemones, o šis, savo ruožtu, kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą dėl šio nutarimo pripažinimo. Lietuvos apeliacinis teismas atsisakė pripažinti nutarimą, motyvuodamas tuo, jog jis nėra „galutinis“, nes dar nesibaigė jo apskundimo pagal Rusijos įstatymus terminas, t.y. teismas rėmėsi Niujorko konvencijos Vstr. 1d. e. punktu ir nelaikė sprendimo galutiniu. Lietuvos Aukščiausias teismas nusprendė, jog nutarimas dėl turto arešto vykdomas nedelsiant, todėl jis

⁹⁸ ENDZINAS, M. *Ar pagal Lietuvos Respublikos teisę teismas turėtų svarstyti asmens prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones būsimam užsienio komercinio arbitražo sprendimui užtikrinti?* [ineraktyvus]. International Journal of Baltic Law, Volume 2, No. 3 (July, 2005), [žiūrėta 2008 01 10] Prieiga per internetą: <<http://www.cceol.com>>

⁹⁹ Honk Kong International Arbitration Center [ineraktyvus]. [žiūrėta 2008 01 10] Prieiga per internetą: <http://www.hkiac.org/pdf/e_revised_guide.pdf>

¹⁰⁰ Cit. op. 98

yra galutinis ir Niujorko konvencijos Vstr. 1d. e punktas netaikomas. Tačiau “nė vienas teismas neanalizavo šiuo atveju esminio klausimo- ar 1958m. Niujorko konvencija apskritai gali būti taikoma tarpiniams sprendimams, pavyzdžiui, sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, kurie niekada nėra galutiniai tuo požiūriu, jog galutinis sprendimas yra tik toks sprendimas, kuriuo ginčas išsprendžiamas iš esmės”¹⁰¹. Pagal UNCITRAL Generalinio sekretoriaus pranešimą, pateiktą 33 sesijoje, 2000- lapkričio 20- gruodžio 1d., “tokio pobūdžio sprendimai negali būti pripažįstami ir jų negalima leisti vykdyti Niujorko konvencijos pagrindu tol, kol joje nėra patvirtintos pataisos, suteikiančios laikinosioms apsaugos priemonėms privalomąją galią”¹⁰². Tokia pozicija gali būti aiškinama tuo, jog teismas, taikydamas laikinasias apsaugos priemones, tam tikra prasme prisiima atsakomybę už galimus nuostolius. Tuo tarpu pačią bylą nagrinėja užsienio arbitražas, kuris yra kitoje valstybėje, jis ir turėtų būti atsakingas už priimtą sprendimą taikyti laikinasias apsaugos priemones. Be to, užsienio arbitražinis teismas turi geresnes galimybes įvertinti tikrąją padėtį ir priimti tinkamą sprendimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Šiai nuostatai iš dalies neprieštarauja ir KAI 20str., kur teigiama, kad jei šalys nesusitarė kitaip, arbitražinis teismas gali bet kurios iš jų prašymu įpareigoti kitą šalį sumokėti atitinkamą piniginių užstatą ieškiniui užtikrinti. Taigi pabrėžiant šalių laisvės principą, pripažintina, jog institucija, kuriai šalys patikėjo diskreciją spręsti jų tarpusavio ginčą, yra įgaliota spręsti ir dėl ieškinio užtikrinimo priemonių taikymo. Atkreiptinas dėmesys, jog CPK nereguliuoja šalių teisių kreiptis į teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo būsimam komercinio arbitražo sprendimui užtikrinti. Todėl Lietuvoje, pagrindinis šaltinis šiuo klausimu- KAI 12str. ir 20str., kuriuose šis klausimas aptartas nepakankamai detalai.

Taigi apibendrinant galima pasvarstyti, ar nevertėtų arbitražui vis dėlto patikėti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimo arba užtikrinti teismų jurisdikciją sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimus, ypač atsižvelgiant į tai, kad kai kurių valstybių oficialiuose Niujorko konvencijos vertimuose egzistuoja dvejopą reikšmę turintys terminai: „privalomas“ ir „galutinis“.

Kitas šio pagrindo aspektas- galimybė atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, jei jį panaikino ar sustabdė sprendimo vykdymą tos šalies teismas, kurioje jis buvo priimtas, arba valstybėje, kurios įstatymai šiam sprendimui taikomi. Jurisdikciją panaikinti ar sustabdyti arbitražo sprendimą dažniausiai turi arbitražo vietos teismai, todėl

¹⁰¹ MIKELĖNAS V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika, Justitia 2006m. Nr. 2 (60)

¹⁰² UNCITRAL Generalinio sekretoriaus pranešimas, 33 sesija, 2000- lapkričio 20- gruodžio 1d.

būtina išsiaiškinti, koks gi yra teismo sprendimo, panaikinusio arbitražo sprendimą, teisinis poveikis. Pasak autoritetingo teisininko, Albert Jan van den Berg, negali kilti abejonių, kad panaikintas arbitražo sprendimas neturi teisinės galios toje valstybėje, kurioje jis priimtas, ir teisinės galios praradimas gali būti išplėstas už valstybės ribų¹⁰³. Tačiau teismai ne visada pripažįsta ekstra-teritorinį arbitražo sprendimo panaikinimo poveikį. Panaikintų arbitražų sprendimų pripažinimo problematikos klausimu jau pasisakyta III skyriuje, tačiau vertėtų apibendrintai išskirti pagrindines idėjas. Visų pirma, reikia atsižvelgti į Niujorko konvencijos VIIstr., suteikiantį kiekvienai suinteresuotai šaliai teisę naudotis bet kuriuo arbitražo sprendimu tokia tvarka ir tiek, kiek leidžia šalies, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokį arbitražo sprendimą, įstatymai ir tarptautinės sutartys. Antra, teismas pagal Niujorko konvencijos Vstr. formuluotę turi teisę, tačiau ne pareigą atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, esant Vstr. pagrindams, tarp jų, kai sprendimas arbitražo vietos teismo buvo panaikintas.

Niujorko konvencijos Vstr. nurodo, kad jei yra pateiktas prašymas panaikinti ar sustabdyti arbitražo sprendimo vykdymą, tai valdžios institucija, į kurią kreiptasi prašant pripažinti ir vykdyti šį sprendimą, gali, jei tai tikslinga, atidėti klausimo dėl pripažinimo sprendimą. Kaip rodo tarptautinė praktika, dažniausiai prašymas panaikinti ar sustabdyti arbitražo sprendimą arbitražo vietos valstybėje, nėra pagrindas atsisakyti pripažinti tokį sprendimą. Pavyzdžiui, Švedijoje, *Datema* byloje (NJA 1992 s.733), buvo sprendžiama dėl Norvegijoje priimto arbitražo sprendimo pripažinimo Švedijoje. Pripažinimo proceso metu, Norvegijoje šis sprendimas buvo apskūstas. „Švedijos Aukščiausias teismas nusprendė, kad arbitražo sprendimo apskundimas Norvegijoje neturi įtakos jo pripažinimui Švedijoje“¹⁰⁴. Tos pačios pozicijos teismas laikėsi ir *Götaverken Arendal* (NJA 1979 p. 527) byloje, kur buvo siekiama Prancūzijoje priimto sprendimo pripažinimo. Švedijos Aukščiausiam teismui pradėjus pripažinimo procesą sprendimas buvo apskūstas Prancūzijos teismams. Tačiau teismas šio fakto nelaikė pagrįstą priežastimi sustabdyti pripažinimo procesą. Tuo tarpu Lietuvoje einama kitokia linkme. Pavyzdžiui, LAT vienoje savo bylų atsisakė pripažinti Latvijoje priimtą arbitražo sprendimą ir nurodė, kad „neišnagrinėjus civilinės bylos dėl paskolos sutarties dalies nugalinimo negalima daryti vienareikšmės išvados apie prašomo

¹⁰³ IVANAUSKIENĖ, E. , *Komercinių arbitražų sprendimų įgyvendinimo aktualijos*, Teisės apžvalga, Nr. 2, 51psl.

¹⁰⁴ DANELIUS H. The Application of the New York Convention in Swedish Courts [ineraktyvus]. [žiūrėta 22 01 2008] Prieiga per internetą:

<http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/danielius_new_york_conv_eng.pdf>

pripažinti arbitražo sprendimo neprieštaravimą Lietuvos viešajai tvarkai, taip pat apie užsienio arbitražui priskirtą kompetenciją spręsti iškilusį ginčą¹⁰⁵.

Apibendrinant pirmosios grupės nepripažinimo pagrindus, verta išskirti keletą pagrindinių momentų. Pirma, teismas šių pagrindų egzistavimą tikrina tik jei atsakovas jais remiasi ir savo iniciatyva pateikia atitinkamus įrodymus. Antra, teismas, nustatęs tam tikro pagrindo egzistavimą, gali, tačiau neprivalo atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Trečia, nei Niujorko konvencija, nei KAI pripažinimo procedūros eigoje nenumato galimybės peržiūrėti sprendimo iš esmės, pagal formaliai tikrinamas aptartų pagrindų egzistavimas.

2. Antroji nepripažinimo pagrindų grupė- teismas *ex officio*

Niujorko konvencijos Vstr. 2d. įtvirtinti užsienio arbitražų sprendimo nepripažinimo pagrindai, kurių nebuvimą privalo patikrinti teismas *ex officio*. Pažymėtina, jog teismas jų nebuvimu privalo įsitikinti nepriklausomai nuo to, ar atsakovas (skolininkas) jais nesiremia arba jis apskritai nesigina:

1.ginčo nearbitruotinumumas;

2.užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo prieštaravimas šalies viešajai tvarkai.

Lyginant Niujorko konvencijos Vstr. 2d. ir LR KAI 40str. 2d., pastebėta, kad Lietuvos reglamentavimas skirtingai nuo Niujorko konvencijos yra griežtesnis, imperatyvaus pobūdžio. Nustačius bent vieną iš 40str. 2d. pagrindą, teismas įpareigojamas atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Tuo tarpu UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 36str. sutampa su diskrecinėmis Niujorko konvencijos nuostatomis¹⁰⁶. Tos pačios nuomonės laikosi ir Anglijos teisė, Arbitražo akto 103str.3d. taip pat įtvirtindama teismo diskreciją nustačius ginčo nearbitruotinumą ar prieštaravimą viešai tvarkai pripažinti ar ne užsienio arbitražo sprendimą¹⁰⁷. Taigi manytina, kad LR KAI 40str. 2d. nuostata turėtų būti sušvelninta,

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausio teismo civilinių bylų skyriaus 2004 gruodžio 16d. nutartis c.b. AS "Pareks bank" v. UAB "Parex lizingas", Nr. 3k -7-552/2004, kat. 124

¹⁰⁶ 1985 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas [ineraktyvus]. 36str. [žiūrėta 2007-10-23]. Prieiga per internetą: <http://www.jus.uio.no/lm/un_arbitration_model_law_1985

¹⁰⁷ Anglijos Arbitražo aktas [interaktyvus]. 103str. [žiūrėta 2007-10-23]. Prieiga per internetą: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1996/ukpga_19960023_en_6

įtvirtinant teismo diskrecijos teisę ne tik KAI 40str. pirmoje, bet ir antroje dalyje. Tai atitiktų ir tarptautinę praktiką.

Panagrinėkime kiekvieną iš šių pagrindų detaliau, pradedant nuo ginčo nearbitruotinumą. Arbitražas yra privatus ginčo sprendimas su viešo pobūdžio pasekmėmis (pvz. užsienio arbitražo sprendimo (ne)pripažinimas, todėl kai kurie ginčai gali būti sprendžiami tik teisme. Kiekviena valstybė, remiantis jos užsienio, ekonomine, socialine politika, turi teisę nuspręsti, kokie ginčai gali būti sprendžiami arbitražine tvarka. Analizuojant kitų valstybių teisės aktus, pastebėta, kad didžiausią vaidmenį sprendžiant dėl ginčų arbitruotinumą vaidina viešasis interesas. Tačiau jo samprata nėra vieninga, tai lemia atitinkamus arbitruotinumą skirtumus įvairiose pasaulio valstybėse. Pavyzdžiui, „kai kuriose arabų valstybėse sutartys tarp užsienio įmonių ir vietinių atstovų arabų šalyse, reikalauja specialios teisinės apsaugos, todėl bet kokie ginčai, kylantys iš šių santykių turi būti sprendžiami valstybės teismuose“¹⁰⁸. Tačiau esama atvejų, kai arbitražas gali spręsti ir tam tikrus specifinius viešosios teisės klausimus, pavyzdžiui, *Sherk v. Alberto Culver Co.* byloje JAV Aukščiausio teismo nuostata, kad ginčo objektas gali būti arbitruotinas atsižvelgiant į tam tikrą specifiką, kurią turi „grynai tarptautinis susitarimas“, leido arbitrams spręsti viešosios teisės klausimus, kurie anksčiau išimtinai priklausė teismų jurisdikcijai“¹⁰⁹.

LR KAI 11str. numatyti ginčai, kurie negali būti sprendžiami arbitražu: kylantys iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių. Taip pat nustatyta, kad arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu tokiam susitarimui nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas. Galime pastebėti, kad šios normos konstruojamos pagal du kriterijus: specifinis ginčo pobūdis ir subjektas. Tai patvirtina ir Lietuvos teismų praktika, pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas nustatė, kad „atsakovas UAB „Unicus“ yra privataus kapitalo įmonė, todėl prašomu pripažinti arbitražo sprendimu išspręstas dviejų privačių asmenų ginčas dėl pirkimo pardavimo kontrakto. Tokio ginčo

¹⁰⁸ REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4rd ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. 164psl.

¹⁰⁹ IVANAUSKIENĖ, E. Komercinių arbitražų sprendimų įgyvendinimo aktualijos, *Teisės apžvalga*, Nr. 2, 53 psl.

arbitruotinum apribojimų LR Komercinio arbitražo įstatymas nenustato¹¹⁰. Verta prisiminti, kad tarptautinio arbitražo doktrina (UNCITRAL pavyzdinio įst. 16str. LR KAI 19str.) ir praktika pripažįsta, jog esant neaiškiam arbitražiniam susitarimui, pirmiausia pats teismas sprendžia, ar ginčas priklauso jo jurisdikcijai (kompetencijos – kompetencijos principas).

Taigi kiekviena valstybė, vadovaudamasi savo vidaus politika, turi teisę nustatyti arbitruotinų ginčų sąrašą, kuris dažnai nėra vieningas. Tai lemia jos vidaus ir užsienio politikos veiksniai. Vienos valstybės, pvz. JAV, yra linkusios išplėsti arbitruotinų ginčų sąrašą, o kitos priešingai (Lietuva), griežtai nubrėžia ribą tarp arbitražo ir teismų jurisdikcijos. Tačiau kiekvienu atveju, esant neaiškiam arbitražiniam susitarimui ir iškilus abejonėms, arbitražo teismas turi teisę pats spręsti, dėl savo jurisdikcijos.

Antrasis pagrindas- užsienio arbitražo teismo sprendimo prieštaravimas viešajai tvarkai. Niujorko konvencija, nurodydama šį pagrindą, neapibrėžia, kaip viešoji tvarka turėtų būti suprantama. Galima daryti išvadą, kad šio klausimo sprendimas paliktas nacionalinei valstybės teisei. Tačiau dažnai viešosios tvarkos sąvoka lieka neapibrėžta ir nacionaliniu lygmeniu, todėl dažnai šios užduoties imasi valstybių teismai sprenddami bylas. „Atsižvelgdama į Niujorko konvencijos tarptautinį pobūdį bei tikslus, užsienio valstybių teismų praktika pripažįsta, kad Konvencijoje vartojama sąvoka „viešoji tvarka“ turi būti aiškinama siauriau nei nacionalinė viešoji tvarka ir turi apimti tik tarptautinę viešąją tvarką, t. y. tarptautinėje praktikoje priimtus imperatyvius standartus¹¹¹. Taip pat nurodomas pavyzdinis pažeidimų sąrašas, kurie galėtų būti laikomi viešosios tvarkos pažeidimu, pavyzdžiui, kai nustatoma, jog užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų Konstitucijos įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams bei moralės normoms, pripažįstamiems tarptautiniu mastu; arbitražo sprendimas įpareigoja šalį pažeisti teisės normas ar nevykdyti teismo sprendimo ir kt. Taigi ne bet koks prieštaravimas LR teisės normoms gali būti pakankamas pagrindas atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.

Tačiau teismų praktika kartais nueina abejotina linkme, pvz. LAT vienoje savo bylų prieštaravimą viešajai tvarkai grindė tuo, jog arbitražo „nutarimo vykdymas reikštų, kad atsakovas neturėtų galimybės vykdyti jokios veiklos, ir tai galėtų sukelti neigiamas tiek socialines, tiek ekonomines pasekmes ne tik atsakovui, bet ir daugeliui Kėdainių rajono

¹¹⁰ Lietuvos Apeliacinio teismo 2003 m. spalio 6 d. nutartis. c.b. „BellesEksport“ v. UAB „Unicus“, Nr. 2T-70/2007

¹¹¹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu aprobuota „Lietuvos Respublikos [teismu](#) praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“, 7.2.4. p.

įmonių bei gyventojų“¹¹², nes atsakovas yra didžiausia Kėdainių rajono gamybinė įmonė tiek parduodamos produkcijos kiekiu, tiek darbuotojų skaičiumi, o jos mokami mokesčiai sudaro apie 30 proc. Kėdainių rajono biudžeto pajamų. V. Mikelėnas kritiškai vertina tokį viešosios tvarkos interpretavimą ir teigia, kad „toks platus viešosios tvarkos supratimas prieštarauja ne tik 1958m. Niujorko konvencijos paskirčiai, bet ir šiais konvencijos aiškinimo ir taikymo tarptautinei praktikai“¹¹³. Taip pat pabrėžiama, kad pagal tokį viešosios tvarkos aiškinimą, galima atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, priimtą prieš kiekvieną didesnę Lietuvos stambesnę įmonę, nes tiek pati įmonė, tiek ir toje vietovėje, kur ji veikia pasireiškusių neigiami padariniai. Kaip rodo vėlesnė praktika, vis dėlto bandoma orientuotis ir į tarptautinę viešosios tvarkos aiškinimo koncepciją, nurodant, kad sąvoka „viešoji tvarka“ tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje aiškinama kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyvias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus“¹¹⁴.

Panagrinėkime, kokios tendencijos vyrauja užsienio praktikoje, aiškinant šią sąvoką. Pastebėta, kad JAV teismai linę viešąją tvarką aiškinti kiek įmanoma siaurinamai, todėl dažnai pralaimėjusios šalies argumentai dėl viešosios tvarkos pažeidimų yra atmetami. Pavyzdžiui, JAV apeliacinis teismas nurodė, kad „užsienio arbitražo sprendimo vykdymo gali būti atsisakyta tik tada, kai jo įvykdymas pažeistų valstybės pagrindines moralės ir teisingumo sąvokas, o viešosios tvarkos traktavimas kaip priemonės, ginančios politinius interesus, yra rimtas konvencijos pažeidimas“¹¹⁵. Teismai kitose valstybėse taip pat pripažino, kad „taikant nacionalinės viešosios tvarkos sampratą konvencijos sprendimams, jie turėtų atsižvelgti ne į nacionalinį, bet į tarptautinį aspektą“¹¹⁶. Tai patvirtina ir Indijos teismas, *Renusagar Power Co Ltd v. General Electric Co.* byloje, kur buvo nurodyta, jog, tikrinant, ar gali būti atsisakyta pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, reikia taikyti siaurinamąjį viešosios tvarkos aiškinimą ir tikrinti, ar sprendimo pripažinimas pažeistų fundamentalius valstybės principus, interesus prieštarautų teisingumui ar gerai moralei. Taigi

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. sausio 21 d. nutartis c.b. Šveicarijos įmonė „Apatit Fertilizers S.A.“ v. AB „Lifosa“, Nr. 3k-3-46/2002, kat. 124

¹¹³ MIKELĖNAS, V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Justitia*. 2006. Nr. 2. P. 19-29.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo civilinių bylų skyriaus 2004 11 17 nutartis c.b. A. Vaičiūčio II v. K. Czarniecki firma „Schwarz“, Nr. 3K-3-612/2004, kat. 124

¹¹⁵ *Parsons & Whittemore Overseas Co., Inc. v. Societe Generale de L'Industrie Du Papier (RAKTA)*. 508 F.2d 969. Alona E. Evans *The American Journal of International Law*, Vol. 69, No. 4 (Oct., 1975), pp. 897-899

¹¹⁶ REDFERN, A.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 4th edition, 2004. 544 psl.

apibendrinant, svarbu išskirti, jog skiriama nacionalinė viešoji tvarka – valstybės imperatyvių teisės normų visuma, ir tarptautinė viešoji tvarka – tarptautinėje praktikoje priimti imperatyvūs standartai. Tarptautinėje praktikoje vis dažniau prieinama prie nuomonės, jog viešosios tvarkos sampratą būtina aiškinti kuo siauriau, kad būtų sukliudyta atsakovui, nevykdančiam savo prievolių pagal arbitražo priimtą sprendimą, išvengti atsakomybės, o laimėjusiai šaliai padėti įgyvendinti galimybę patenkinti savo reikalavimus.

Išanalizavus Niujorko konvencijos Vstr. 2d. nepripažinimo pagrindus, reikia pabrėžti, kad pagal konvenciją, priešingai nei nurodo KAĮ 40str. 2d., teismas neįpareigotas atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimo esant nurodytiems pagrindams. Todėl rekomenduotina suderinti Niujorko konvencijos Vstr. 2d. ir KAĮ 40 str. 2d. normas ir įteisinti teismo diskreciją, nustatius nearbitruotinumą ar viešosios tvarkos pažeidimo pagrindus, pačiam nuspręsti, ar atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo priimtą sprendimą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad šių pagrindų tikrinimas priklauso teismui ex officio, t.y. jų buvimą tikrina teismai nepriklausomai, ar atsakovas jais remiasi.

Apžvelgus visus užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindus, būtina apibendrinti ir nustatyti svarbiausias idėjas. Pirma, teismas, pagal Niujorko konvenciją, sprenddamas pripažinimo klausimą, neturi teisės iš esmės nagrinėti arbitražo išspręsto ginčo, t. y. teismas negali spręsti fakto ar teisės klausimų, susijusių su ginčo nagrinėjimu iš esmės. Antra, nepripažinimo pagrindų sąrašas yra baigtinis. Trečia, teismas, nustatęs pagrindo egzistavimą, turi teisę, bet ne pareigą atsisakyti sprendimo pripažinimo bei vykdymo. Ketvirta, teismas šiuos pagrindus turi aiškinti ir taikyti gan siaurai ir griežtai, plati interpretacija prieštarautų konvencijos tikslui charmonizuoti užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą įvairiose pasaulio valstybėse. Penkta, nors pripažinimo procedūra turi būti formali, t.y. tikrinamas tik aptartų pagrindų (ne)buvimas, tačiau praktikoje gana sudėtinga arbitražo sprendimą vertinti nesigilinant į jo prasmę.

IV. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir apeliacijos (revizijos) santykis

Dažnai arbitražo šalys painioja užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo procedūrą ir apeliacijos galimybę arbitražo procese. Nors tam tikrų panašumų esama, tai netapatu. Norint šias procedūras atriboti, būtina išsiaiškinti, kaip suprantama apeliacija teismo procese.

Dauguma pasaulio valstybių vartoja tapačią apeliacijos sąvoką, tačiau turinio atžvilgiu ši sąvoka aiškinama skirtingai. Civilinės teisės tradicijos šalyse apeliacija- tai suinteresuoto asmens kreipimasis į apeliacinės instancijos teismą su prašymu peržiūrėti neįsiteisėjusį pirmosios instancijos teismo sprendimą ir jį panaikinti ar pakeisti dėl teismo padarytų teisės ar fakto klaidų. Literatūroje pabrėžiama, kad „bendrosios teisės tradicijos valstybėse apeliacijos sąvoka apima kreipimąsi ne tik į apeliacinės instancijos teismą su prašymu peržiūrėti neįsiteisėjusį pirmosios instancijos teismo sprendimą, bet ir į trečios grandies teismą su prašymu peržiūrėti sprendimą, priimtą apeliacine tvarka“¹¹⁷. Kadangi šiame darbe nagrinėjamas tik užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir apeliacijos santykis, ryšys su kasacija aptariamas tik pagrindiniais bruožais.

Toliau nagrinėjami apeliacijos ir užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo (toliau – pripažinimo) procedūros panašumai ir skirtumai bei santykis tarp jų. Visų pirma, kreipiantis į apeliacinę teismo instanciją, paduodamas apeliacinis skundas (CPK 301str. 2d.), o užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo atveju- prašymas (KAĮ 39str. 2d.). Atskleidžiant apeliacijos ir užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo santykį, būtina aptarti apeliacijos pagrindinius principus.

1. *Suspensyvinis apeliacijos poveikis.* Jis pasireiškia, kai padavus apeliacinį skundą, sustabdomas teismo sprendimo įsiteisėjimas ir jo vykdymas. Tuo tarpu padavus prašymą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, arbitražo sprendimo vykdymas kitoje valstybėje nesustabdomas. Tokia situacija būtų net gi nelogiška ir netikslinga, nes kiekviena valstybė yra laisva nuspręsti, ar pripažinti ir vykdyti užsienio teismo sprendimą. Tik ji gali spręsti dėl tokio sprendimo vykdymo sustabdymo. Priešingu atveju, tai reikštų nepateisinamą kišimąsi į kitos valstybės teisės sistemą. Pagal Lietuvos Komercinio arbitražo įstatymo 38str. 1d., arbitražo teismo sprendimas įsiteisėja nuo jo priėmimo ir nuo šio momento šalių turi būti

¹¹⁷ LAUŽIKAS E.; MIKELĖNAS V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005. 274 psl.

vykdomas. Ši nuostata vyrauja ir tarptautinėje praktikoje, pvz. Austrijoje pagal Civilinio proceso kodekso 594 (1) CCP teigiama, kad „arbitražo sprendimas įtakoja arbitražo šalis, kai priimamas galutinis ir privalomas teismo sprendimas“¹¹⁸. Taigi prašymas pripažinti užsienio arbitražo procesą, skirtingai nuo apeliacinio skundo, neturi jokios įtakos nei arbitražo sprendimo įsiteisėjimui, nei jo vykdymui kitoje valstybėje.

2. *Devoliucinis apeliacijos poveikis*. Tai reiškia, kad „apeliacinės instancijos teisme procesas tęsiamas kaip pirmos instancijos teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo tikrinimas“¹¹⁹. Tuo tarpu pripažinimo procedūros eigoje, užsienio arbitražo sprendimas netikrinamas nei teisės, nei fakto klausimu. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad sprendžiant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą, šalių ginčas nenagrinėjamas iš esmės, nesprenžiami fakto ar materialinės teisės klausimai, susiję su ginčo nagrinėjimu iš esmės, netikrinama, ar arbitražo sprendimas yra teisėtas ir pagrįstas. Pripažinimo procedūra reiškia tik nepripažinimo pagrindų, nustatytų Konvencijos V straipsnyje, buvimo ar nebuvimo patikrinimą“¹²⁰. Taigi remiantis šiuo principu, galime teigti, kad apeliacijos ir pripažinimo procedūros esmė nesutampa.

3. *Tantum devolutum quantum appellatum* principas. Šis principas turi du aspektus. Pirma, apeliacinės instancijos teismas tikrina teisėtumą ir pagrįstumą tik tos sprendimo dalies, kurią skundžia apeliantas. Šiuo atžvilgiu, manytina, kad tam tikrą atitikmenį galima įžvelgti ir pripažinimo procedūroje. Pavyzdžiui, KAI 40str. 1d. nuostata tvirtina, kad pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą gali būti atsisakyta, kai ginčo šalis, prieš kurią sprendimas nukreiptas, pateikia įrodymus dėl 1d. nurodytų pagrindų buvimo. Kitaip tariant, teismas šių pagrindų egzistavimą tikrina tik jei ginčo šalis jais remiasi. Antra, šis principas reiškia, kad apeliacinės instancijos teismas tikrina apskūsto teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą tik apelianto atžvilgiu. Šia prasme pripažinimo procedūroje negalima išskirti šio aspekto, nes tikrinama apskritai tik nepripažinimo pagrindų buvimas/nebuvimas, užtenka, kad viena iš ginčo šalių pateiktų atitinkamų pagrindų egzistavimo įrodymus.

Profesorius V. Mikelėnas pabrėžia šio principo išimtį: „apeliacinės instancijos teismo apeliacinio skundo ribos nesaisto, kai nustatomi absoliutūs teismo sprendimo negaliojimo

¹¹⁸ SANDERS, P. *Quo vadis arbitration?:- sixty years of arbitration practice*. Kluwer Law Internation, The Hague 1999, 314 Psl.

¹¹⁹ LAUŽIKAS E.; MIKELĖNAS V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005.277 psl.

¹²⁰ Lietuvos Auščiausio teismo civilinių bylų skyriaus 2006m. Liepos 19d. nutartis c.b. AS “Super FM” v. “Laisvoji banga”, Nr. 3K–3–434/2006, kat. 130.3.2

pagrindai“¹²¹(CPK 329str.), kuriuos teismas *ex officio* privalo patikrinti, nors apeliantas tokių ir nenurodytų. Atitinkamai KAĮ 40str. 2d. nustato pagrindus, kuriuos teismas, sprenddamas pripažinimo klausimą, privalo taip pat tikrinti *ex officio*. Pažymėtina, kad CPK 329str. absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai ir kai kurie KAĮ 40 str. nepripažinimo pagrindai sutampa, pvz. CPK 32str. 2d. 1p. byla išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo ir KAĮ 40str. 2d. 4p. arbitražinio teismo sudėtis neatitiko šalių susitarimo arba jei tokio susitarimo nėra arbitražo vietos valstybės teisės; CPK 32str. 2d. 6p.- buvo pažeistos rūšinio ar išimtinio teismingumo taisyklės, ir KAĮ 40str. 2d. 1p.- ginčo objektas negali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. Taigi šios išimties prasme, galime daryti išvadą, kad tiek apeliacinio, tiek ir pripažinimo procese, teismas turi *ex officio* patikrinti atitinkamų pagrindų egzistavimą, nepriklausomai, ar ginčo šalis jais remiasi.

4. *Non reformatio in pejus* principas. Jo esmė yra ta, jog apeliacinės instancijos teismas apeliantui negali priimti blogesnio, nei yra skundžiamas, sprendimo ar nutarties. Pripažinimo procedūros prasme, šio principo taikymas yra neįmanomas, nes teismas negali tikrinti nei fakto nei teisės klausimų, todėl arbitražo sprendimo rezultatas apelianto atžvilgiu liks bet koku atveju nepakitęs. Teismas gali tik nuspręsti inkorporuoti šį arbitražo sprendimą į savo valstybės teisės sistemą ir pripažinti jį vykdytinu.

Draudimo reikšti naujus reikalavimus ir pateikti naujus argumentus bei draudimo pateikti naujus įrodymus principai taip pat neturi jokios prasmės užsienio arbitražo sprendimų pripažinime, nes tai visiškai nesusiję. Kadangi arbitražo sprendimo esmė neperžiūrima, tai ir šie principai yra neaktualūs.

Skirtumų išryškavimo dėlei, verta palyginti apeliacinio apskundimo ir pripažinimo objektus. Pirmuoju atveju, apeliacinio apskundimo objektas yra neįsiteisėjęs pirmosios instancijos teismo sprendimas, antruoju- jau įsiteisėjęs užsienio arbitražo teismo sprendimas.

Panagrinėkime šiuos procesus subjektų atžvilgiu. Apeliacijos atveju, apeliacinis procesas gali prasidėti tik šalies iniciatyva, kuriai priimtas nepalankus teismo sprendimas, padavus atitinkamą skundą. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo atveju, prašymą gali paduoti abi šalys. Laimėjusi šalis, siekdama savo reikalavimų patenkinimo, o pralaimėjusi- vengdama tapataus ieškinio pripažinimo valstybėje. Kyla klausimas, ar pralaimėjusi šalis gali kreiptis į Lietuvos Apeliacinį teismą, savo prašymą formuluodama nepripažinti atitinkamo arbitražo sprendimo. Tokio pagrindo KAĮ nenumato. Be to, tokiu prašymu būtų siekiama,

¹²¹ LAUŽIKAS E.; MIKELĖNAS V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005. 277 psl.

kad arbitražo sprendimas neįgautų teisinės galios Lietuvoje ir jo nereikėtų vykdyti. Tačiau žvelgiant iš kitos pusės, tokios pasekmės jau egzistuoja, kai apskritai nesikreipiama dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo. Išeitų, kad arbitražo šalis, jau turi siekiamą rezultatą. Todėl manytina, kad arbitražo šalis, prieštaraujanti šiam arbitražo sprendimo pripažinimui, savo prieštaravimo teisę gali įgyvendinti tuo atveju, kai priešinga šalis kreipsis dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo (KAĮ 40str. 1d.). Teise kreiptis dėl užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo labiausiai suinteresuotas atsakovas. Pagal CPK 812str. 1d., apie teismo posėdžio laiką ir vietą pranešama asmeniui, kuris toje byloje buvo atsakovas. Problema iškyla, jei dėl užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo kreiptųsi byloje buvęs atsakovas. Tokiu atveju buvęs ieškovas liktų neinformuotas apie šį procesą, nes Lietuvos įstatymai teismui nenumato ieškovo informavimo pareigos. Manytina, kad tokiu būdu pažeidžiama ieškovo, teisė žinoti apie kiekvieną pradėtą teisinį procesą, susijusį su juo, teisė būti išklaustyta ir teisė į tinkamą teismo procesą, nes teismas, neišklaęs abiejų šalių, negali priimti pagrįsto ir teisėto sprendimo.

Remiantis aptartais apeliacijos ir pripažinimo procedūros skirtumais, galima daryti išvadą, kad užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas nėra apeliacija tikraja to žodžio prasme (ribota apeliacija), nes ši procedūra yra formali, tikrinama tik nepripažinimo pagrindų egzistavimas, kurie yra ne fakto ar teisės klausimai. Tai reiškia, kad sprendžiant sprendimo pripažinimo klausimą, nėra gilinamasi į užsienio arbitražo priimto sprendimo esmę, tikrinami tik procesinio pobūdžio aspektai, remiantis Niujorko konvencijos Vstr. 1d. nurodytais pagrindais. Vienintelė galimybė gilintis į patį užsienio arbitražo sprendimą yra įtvirtinta Vstr. 2d., kai sprendžiama, ar ginčo objektas pagal šalies įstatymus gali būti arbitražo nagrinėjimo dalykas, bei ar tokio sprendimo vykdymas neprieštaraus valstybės viešai tvarkai. Manytina, kad šiuo atžvilgiu, teismui, griežtai atsiribojant nuo sprendimo esmės, yra pakankamai sudėtinga spręsti apie šių pagrindų (ne)buvimą, todėl bent minimaliai teismas turi peržiūrėti ginčo bei sprendimo esmę. Tačiau viena aišku, visais atvejais, teismas negali keisti sprendimo ar kitaip jo koreguoti. Jis gali priimti tik du sprendimus: atsisakyti pripažinti arba pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą. Taigi darytina išvada, kad pripažinimo procedūra, nors ir turi kai kurių apeliacijai būdingų bruožų, tačiau tai nėra tapatu apeliacijai teismo procese.

Toliau magistriniame darbe trumpai nagrinėjami kasacijos ir pripažinimo pagrindiniai bruožai bei jų santykis (atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju nenagrinėjamas Lietuvos Apeliacinio teismo sprendimo dėl užsienio arbitražo sprendimo (ne)pripažinimo

apskundimas Lietuvos Aukščiausiajam teismui, o tik procesas paduodant prašymą dėl sprendimo pripažinimo Lietuvos Apeliaciniame teisme). Pagal CPK 353str., Kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskūstus teismo sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Tuo tarpu pripažinimo procedūroje, teisės klausimai nesprendžiami.

Tačiau galima išvelgti bendrų bruožų abiejose procedūrose, pvz., tiek kasacijoje, tiek ir pripažinimo procedūroje, pirmumas teikiamas daugiau viešojo, o ne privataus intereso gynimui. Kasacija galima tik esant tam tikriems įstatyme nurodytiems pagrindams (CPK 346str.), taip pasireiškia kasacijos ribojimas, pagal kurį, kasacijos pagrindas yra tik toks teisės pažeidimas, kuris kelia grėsmę viešam interesui. Pripažinimo procedūroje, taip pat tikrinamas atitinkamų pagrindų egzistavimas, atsisakyti pripažinti sprendimą galima tik jei nustatomi KAĮ 40str. pagrindai, kurie yra nesuderinami su Lietuvos teisės sistema, pavyzdžiui, pažeidžia viešąją tvarką. Taigi, kasacijos ir pripažinimo dalykas turi bendrą aspektą ta prasme, kad tiek kasacijos, tiek ir pripažinimo procedūra yra orientuota į viešojo intereso apsaugą.

Kitas bendras bruožas- panašus objektas. Kasacijos atveju, pagal civilinio proceso kodekso 340str. 1d. kasacinio skundo apskundimo objektas yra jau įsiteisėjęs teismo sprendimas ar nutartis, atitinkamai užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo atveju- taip pat įsiteisėjęs arbitražo sprendimas. Taigi galima daryti išvadą, kad pripažinimo procedūra ir kasacija taip pat turi kai kurių panašumų. Tačiau Lietuvos Aukščiausias teismas, sprendžia teisės klausimus ir gali keisti žemesnių instancijų teismų sprendimus, panaikinti arba perduoti žemesnėms instancijoms nagrinėti iš naujo. Tuo tarpu pripažinimo procedūroje tokių teisių teismas neturi.

Apibendrinant, kas aptarta anksčiau, darytinos išvados: 1. Nors užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas turi kai kurių panašių bruožų su apeliacija ar kasacija, tačiau tai netapatu. 2. Skirtingai nuo apeliacijos, pripažinimo procedūroje netikrinamas sprendimo pagrįstumas ir teisėtumas. Be to, priešingai kasacijai, teismas nagrinėdamas prašymą pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, nesprendžia teisės klausimų. 3. Teismas, priimdamas sprendimą dėl pripažinimo nekvestionuoja sprendimo esmės ir negali keisti, panaikinti ar kitaip įtakoti užsienio arbitražo priimto sprendimo rezultato. 4. Nustačius Niujorko konvencijos Vstr. pagrindus, kurie orientuoti tik į procedūrinių taisyklių nagrinėjant ginčą arbitraže laikymąsi ir neprieštaravimą tarptautinėmis nuostatomis saugomos viešosios

tvarkos vertybėms, teismas turi teisę arba atsisakyti arba patenkinti arbitražo šalies prašymą pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.

IŠVADOS

1. Užsienio arbitražo sprendimą įstatymo nustatyta tvarka pripažinus Lietuvos Apeliaciniam teismui, šalys, kaip ir nacionalinio arbitražo sprendimo įsiteisėjimo atveju, netenka teisės dėl to paties ginčo, tuo pačiu pagrindu, tarp tų pačių šalių kreiptis į teismą, o arbitražo sprendimas tampa šalims privalomas ir vykdytinas, nes jam suteikiama teismo sprendimo *res judicata* teisinė galia.

2. Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo procedūrai Lietuvoje svarbią reikšmę turi paties arbitražinio susitarimo, perduoti ginčą spręsti arbitraže, fakto konstatavimas, vertinant susitarimo atitikimą tiek formos, tiek ir turinio reikalavimams Niujorko konvencijos bei LR komercinio arbitražo įstatymo požiūriu. Išanalizavus užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo teismuose (t.p. ir Lietuvos) praktiką, darytina išvada, kad teismų praktika arbitražinio susitarimo formos „raštu“ reikalavimą aiškina plečiamai, konstatuojant, kad Niujorko konvencijos nuostata dėl susitarimo rašytinės formos nėra baigtinio pobūdžio.

3. Nors teisinėje literatūroje, o taip pat ir kai kuriuose teisės aktuose yra vartojamos atskiros „užsienio“ ir „tarptautinio arbitražo“ sąvokos, tačiau remiantis teisės literatūros, teisės aktų analize, darytina išvada, kad tiek Niujorko konvencijos, tiek ir LR komercinio arbitražo įstatymo prasme „tarptautinio“ ir „užsienio“ arbitražo sąvokos pripažintinos tapačiomis.

4. Tarptautinė teismų praktika (ypač JAV ir Prancūzijoje) padarė reikšmingą įtaką panaikinto arbitražo sprendimo pripažinimo galimybėms užsienio valstybėje, nors ilgą laiką buvo manoma, kad arbitražo vietos teismui panaikinus arbitražo sprendimą, jis neturi jokios tolimesnės teisinės perspektyvos dėl jo pripažinimo galimybių kitose valstybėse. Atsižvelgiant į Niujorko konvencijos Vstr. teismui suteiktą diskrecijos teisę ir VIIstr. galimybes laimėjusiai šaliai pasinaudoti palankesne nacionaline teise Niujorko konvencijos atžvilgiu, darytina išvada, kad arbitražo vietos valstybės teismo sprendimas, kuris, jį apskundus, buvo panaikintas (angl.- *annulled*) remiantis vien tik nacionalinės teisės kriterijais, nėra privalomas ir savarankiškas teisinis pagrindas kitos valstybės teismui, sprendžiančiam priimto, nors ir panaikinto arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą.

5. Remiantis apeliacijos ir užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo panašumų bei skirtumų analize, darytina išvada, kad užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūra nėra apeliacija tikraja to žodžio prasme (ribota apeliacija), nes ši procedūra yra formali,

tikrinamas tik nepripažinimo pagrindų egzistavimas, kurie yra ne fakto ar teisės klausimai. Skirtingai nuo apeliacijos, pripažinimo procedūroje nesprendžiamas sprendimo pagrįstumas ir teisėtumas. Be to, skirtingai kasacijai, teismas nagrinėdamas prašymą pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, nesprendžia teisės klausimų. Teismas, priimdamas sprendimą dėl pripažinimo, nekvestionuoja sprendimo esmės ir negali keisti, panaikinti ar kitaip įtakoti užsienio arbitražo priimto sprendimo rezultato. Nustačius Niujorko konvencijos Vstr. pagrindus, kurie orientuoti tik į procedūrinių taisyklių nagrinėjant ginčą arbitražu laikymąsi ir neprieštaravimą tarptautinėmis nuostatomis saugomos viešosios tvarkos vertybėms, darytina išvada, kad teismas bendrąja prasme turi teisę arba atsisakyti, arba patenkinti arbitražo šalies prašymą pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Todėl nors pripažinimo procedūra ir turi kai kurių apeliacijai būdingų bruožų, tačiau tai nėra tapatu apeliacijai teismo procese.

PASIŪLYMAI:

1. Atlikus tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų analizę, manytina, kad Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo 4 straipsnio 6 punkto nuostata, tarptautinio arbitražo kriterijumi nurodanti užsienio kapitalo investicijų faktą, yra galimai perteklinio pobūdžio. Siūlytina šią normą papildyti užsienio investicijų masto kriterijumi, nes pagal esamą reglamentavimą, užtektų net ir minimalios užsienio kapitalo investicijos, net gi neturinčios jokios esminės įtakos įmonės veiklai, kad kilus ginčui, kurio šalimi būtų toks ūkio subjektas, arbitražas būtų pripažintas tarptautiniu. Taip būtų užkirstas kelias nepagrįstam arbitražo sprendimo vykdymo vilkinimui, nes tuomet nereikėtų pripažinimo procedūros. Be to, būtų sudarytos tinkamesnės sąlygos arbitražo plėtrai ir vystimuisi Lietuvoje bei išvengta nebūtinų užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūrų.

2. Nagrinėjant užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūrines normas, pastebėta, kad problema kyla dėl proceso šalių informavimo, kai į teismą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo kreipiasi buvęs atsakovas. Komercinio arbitražo įstatymas šio klausimo nereglementuoja, o CPK 812str. nustato teismui pareigą informuoti tik buvusį atsakovą. Taigi apie pripažinimo procedūrą lieka neinformuotas buvęs ieškovas. Manytina, jog asmens teisė žinoti apie kiekvieną pradėtą teisinį procesą, susijusį su juo, būti teismo išklausytam ir teisės į tinkamą teismo procesą įgyvendinimo principas reikalauja Komercinio arbitražo įstatymo tobulinimo, numatant, jog teismas privalo informuoti kitą bylos dalyvį nepriklausomai nuo to, koks jo procesinis statusas buvo užsienio teismo procese.

3. Niujorko konvencijos tekstas oficialiai yra išverstas penkiomis kalbomis (anglų, ispanų, kinų, prancūzų ir rusų k.), kurių vertimai pripažįstami autentiški ir oficialūs (Niujorko konvencijos XVI str.). Analizuojant šios konvencijos Vstr. 1d. e punktą rusų ir anglų kalbomis, nesutampa teksto vertimo žodžių reikšmė. Niujorko konvencijos angliška variante vartojama „privalomo“, o rusiška – „galutinio“ užsienio arbitražo sprendimo sąvoka. Terminas galutinis suprantamas kaip apskundimo galimybių išsėmimas. Tuo tarpu „galutinis“ Lietuvos teismų praktikoje siejamas su ginčo iš esmės išsprendimu. Siūlytina orientuotis į užsienio praktiką bei teisinę literatūrą, kurioje paplitęs privalomo (angl.-*binding*) sprendimo pobūdis ir atitinkamai pakeisti Lietuvos komercinio arbitražo nuostatas.

4. LR CPK nereguliuoja šalių teisių kreiptis į teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo būsimam komercinio arbitražo sprendimui užtikrinti, o Komercinio

arbitražo įstatymas nepakankamai išsamus šiuo klausimu. Todėl Lietuvos teismų praktika, sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių klausimą arbitraže, yra skirtinga lyginant su užsienio valstybių teismų praktika. Komercinio arbitražo įstatymo 40str. 1d. 5p. yra vienas nuomonių išsiskyrimo veiksnys, pagal kurį užsienio arbitražo sprendimas turi būti „galutinis“. Manytina, kad įstatymo 5 punkto sąvoką „galutinis arbitražo sprendimas“ aiškinant pagal anglišką „binding“ variantą, kiltų mažiau nesusipratimų ir teismas palankiau spręstų pripažinimo dėl užsienio arbitražų sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių klausimą ir negalėtų atsisakyti pripažinti šio sprendimo vien dėl to, kad šis sprendimas neatitinka termino „galutinis“ aiškinimo koncepcijos ta prasme, jog šalių ginčas dar nėra išspręstas iš esmės.

5. Lyginant Niujorko konvencijos Vstr. 2d. ir LR KAI 40str. 2d., darytina išvada, kad Lietuvos reglamentavimas, skirtingai nuo Niujorko konvencijos, yra griežtesnis, imperatyvaus pobūdžio. Nustačius bent vieną iš KAI 40str. 2d. pagrindų, teismas įpareigojamas atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Tuo tarpu UNCITRAL pavyzdinis įstatymas bei kitų valstybių aktai laikosi Niujorko konvencijoje įtvirtintos teismo diskrecijos teisės. Taigi siūlytina patobulinti KAI 40str. 2d. nuostatą, įtvirtinant teismo diskrecijos teisę ne tik pagal KAI 40str. pirmą, bet ir antrą dalį, pačiam spręsti, ar nustačius nepripažinimo pagrindą atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.

6. Tiek Niujorko konvencijos, tiek ir Lietuvos komercinio įstatymo nuostatos akivaizdžiai reikalauja gilesnio teisinio aiškumo pripažinimo procedūros srityje. Jei tarptautiniu lygiu būtų priimtas atitinkamas Niujorko konvencijos nuostatų įgyvendinimo aktas, tokiu būdu būtų sudarytos sąlygos aiškiau ir konkrečiau aiškinti Niujorko konvenciją bei tinkamai įgyvendinti jos nuostatas ne tik užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo, bet ir visoje arbitražinėje praktikoje. Be to, tai sudarytų puikias sąlygas harmonizuoti Niujorko konvencijos valstybių praktiką, kuri šiuo metu dėl kiekvienos valstybės nacionalinių aktų nuostatų įvairovės yra nevieninga.

Literatūros sąrašas:

I. Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Vilnius: Mūsų Saulužė, 2002.
2. 2003 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, (Valstybės žinios 2000, Nr. 36-1340);
3. 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, (Valstybės žinios 2000, Nr. 74- 2262);
4. 1996 m. balandžio 2 d. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas, (Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961);
5. LR Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo“, (Valstybės žinios. 1995, Nr. 10-208).

II. Specialioji literatūra

6. BINDER, P. *International commercial arbitration and conciliation UNCITRAL Model Law Jurisdictions*, London: Sweet & Maxwell, 2002;
7. BUHLER, M.W.;WEBSTER, T.H. *Hanbook of ICC arbitration: commentary, precedents, materials*. London: Sweet & Maxwell, 2005;
8. COLLIER, J.; LOWE V. *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje*. Vilnius: Eugrimas, 2002;
9. DOMINAS, G.; MIKELĖNAS V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995;
10. FREYER, D. H.; GHARAVI, H. G., *Finality and Enforcability of Foreign Arbitral Award: From „Double Exequatur“ to the Enforcement of Annulled Award: A Suggestion Path to Uniformity amidst Diversity*, Vol. 13, No 1. ICSID- FILJ, 1998;
11. LAUŽIKAS E.; MIKELĖNAS V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003;
12. LAUŽIKAS E.; MIKELĖNAS V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005;

13. REDFERN, H.; HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2004;
14. RUBINO-SAMMARTANO, M. *International arbitration law and practice*. 2nd edition. The Netherlands: Kluwer Law International, 2001;
15. SANDERS, P. *Quo vadis arbitration? - sixty years of arbitration practice*. The Netherlands: Kluwer Law International, 1999;
16. ŠATAS, J. *Komercinės teisės subjektai*. Kaunas: Technologija, 1998.

Tarptautiniai dokumentai :

17. UNCITRAL Generalinio sekretoriaus pranešimas, 33 sesija, 2000- lapkričio 20- gruodžio 1d.
18. United Nations Commission on International Trade Law. Recommendation on 7 July 2006 A/6/17, 39th session. Annex II.

Straipsniai:

19. EVANS, A. E. Parsons & Whittemore Overseas Co., Inc. v. Societe Generale de L'Industrie Du Papier (RAKTA). 508 F.2d 969. *The American Journal of International Law*, Vol. 69, No. 4 (Oct., 1975), p. 897-899;
20. IVANAUSKIENĖ, E. Komercinių arbitražų sprendimų įgyvendinimo aktualijos. *Teisės apžvalga*. 2000, Nr. 2, P. 25-64;
21. HARAVON, M. Enforcement of annulled Foreign Arbitral Awards: The French Supreme Court Confirms The Hilmarton Trend, *Mealey's International Arbitration Report, Milbank Rweed Hadley & McCloy LLP Los Angeles, California*, Vol. 22, 9 September, 2007;
22. MIKELĖNAS, V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Justitia*. 2006. Nr. 2. P. 19-29;
23. MIKELĖNAS, V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau. *Justitia*, 1999, nr. 1, p. 6-17;
24. KAMINSKIENĖ, N. *Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas. Jursprudencija: mokslo darbai*, 2005, Nr. 69 (61), psl. 74-80;
25. SIMAITIS, R. Renkuosi arbitražą. *Justitia* 2007 m. Nr. 1, p. 18-31.

III. Praktinė medžiaga:

Teismų sprendimai:

26. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21d. nutarimu aprobuota „Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. vasario 5 d. nutartis c.b. UAB „Ega“ v. Baltarusijos VĮ „BellesEksport“, Nr. 3k-3-50/2001
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. sausio 21 d. nutartis c.b. Šveicarijos įmonė „Apatit Fertilizers S.A.“ v. AB „Lifosa“, Nr. 3k-3-146/2002, kat. 124
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. rugsėjo 8 d. nutartis c.b. „Jusimi corporation“ v. UAB „Cygnus“, Nr. 3k-3-782/2003, kat.124
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 25d. nutartis c.b. AB „Szolmar“ v.UAB „Ukmedė“, 3k-7-999/2003, kat. 124
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 gruodžio 16 d. nutartis c.b. AS „Pareks bank“ v. UAB „Parex lizingas“, Nr. 3k-7-552/2004, kat. 95.3; 103; 124; 125.6
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis c.b. A.Vaičio individuali įmonė v. K. Czarniecki firma „Schwarz“, Nr. 3K-3-612/2004, kat. 124
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 7 d. nutartis c.b. Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis, Nr. 3K-7-179/2006, kat. 130.3.2 (S)
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. liepos 19 d. nutartis c.b. AS „Super FM“ v. UAB „Laisvoji banga“, Nr. 3K-3-434/2006, kat. 130.3.2
35. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2001m. vasario 5d. nutartis c.b. VĮ „BellesEksport“ v. Uab „Ega“ 3K-3-150/2001, kat. 124, 126
36. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2004m. spalio 29d. nutartis c.b. AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. AB „Mažeikių nafta“, Nr. 3K-3-542/2004, kat. 37.6; 85.1.

37. Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 27 d. nutartis c.b. „Main Bridge, L.L.C.“ v UAB „Lokvita“, Nr. 3K-3-681/2002, kat. 96.

38. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis c.b. 2001 m. liepos 16 d. UAB „Kaučiuk“ v. firma „Austepa“, Nr.: 2T-33/2001.

Elektroniniai dokumentai

39. 1927 m. Ženevos konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų vykdymo, [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-10-23]. Prieiga per internetą: <http://www.jurisint.org/pub/01/en/doc/151_1.htm>

40. 1985 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-10-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/un.arbitration.model.law.1985>>

41. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-09-15]. Prieiga per internetą: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/XXII_1_e.pdf

42. New Code of Civil Procedure [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-23]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpcatext.html>

43. LAUŽIKAS, E. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas Lietuvoje. [žiūrėta 2008 03 16]. Prieiga per internetą: <<http://www.norcous.lt/download.php/fileid/170>>

44. Arbitražo statistiniai duomenys [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 12 16]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt>>

45. Stockholm International Arbitration Newsletter [interaktyvus] [žiūrėta 14 09 2007]. Prieiga per internetą: http://www.sccinstitute.com/upload/shared_files/newsletter/newsletter_1_2005.pdf

46. Pagrindinių Europos Sąjungos Teisių Chartija [interaktyvus] [žiūrėta 17 02 2008]. Prieiga per internetą: <http://www.manoteises.lt/downloads/es_docs/chartija.doc>

47. Anglijos Arbitražo Aktas 1996 [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 11 13]. Prieiga per internetą: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1996/ukpga_19960023_en_2#pt1-pb2-11g6>.

48. Swedish Arbitration Act, 1999 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 02 09]. Prieiga per internetą: <http://www.sccinstitute.com/upload/shared_files/lagar/lagen_1999_eng.pdf>.

49. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 01 24]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf>.

50. ENDZINAS, M. Ar pagal Lietuvos Respublikos teisę teismas turėtų svarstyti asmens prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones būsimam užsienio komercinio arbitražo sprendimui užtikrinti [interaktyvus]. International Journal of Baltic Law, Volume 2, No. 3 (July, 2005) [žiūrėta 2007 09 16]. Prieiga per internetą: <<http://www.ceeol.com>>.

51. Honk Kong International Arbitration Centre [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 12 14]. Prieiga per internetą: <http://www.hkiac.org/pdf/e_revised_guide.pdf>.

52. Danelius H. The Application of the New York Convention in Swedish Courts [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 03 17]. Prieiga per internetą: <http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/danielius_new_york_con_v_eng.pdf>.

53. Advokatų kontoros “Norcouc & Partners“ ir Vilniaus Komercinio arbitražo teismo apklausa. Ginčų sprendimo arbitražu tendencijos Lietuvoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 02 13]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/arbitrazo%20gincu%20tendencijos_2007.pdf>.

Kita medžiaga:

59. Tarptautinio seminaro medžiaga. *Tarptautinis teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose*. Vilnius 2008 vasario 28- 29d.

Santrauka

Šiame darbe analizuojami arbitražo teisinės prigimties, arbitražinio susitarimo bei sprendimo esmė bei probleminiai klausimai, pateikiama užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo procedūros ir užsienio arbitražų sprendimo nepripažinimo pagrindų problematika, tiriami užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo ir apeliacijos (revizijos) panašumai, skirtumai bei tarpusavio santykis.

Remiantis darbo eigoje atliktos analizės rezultatais, atskleidžiami Lietuvos bei pasirinktų užsienio valstybių užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo teisinio reglamentavimo, teismų praktikos panašumai ir skirtumai, identifikuojamos problemos ir pateikiamas galimas jų sprendimas. Atskirų valstybių nacionalinių įstatymų užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo klausimų reglamentavimo įvairovė bei nevieninga teismų praktika sąlygoja analizuojamų problemų gajumą.

Daugiausia darbe analizuojamas 1958m Niujorko konvencijos ir Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo nuostatų taikymas užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo srityje. Vadovaujantis atlikta teisine analize, galima daryti išvadą, kad norint harmonizuoti užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo reglamentavimą, reikalingas ne tik vieningas užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo nuostatų aktas- Niujorko konvencija, bet ir ją įgyvendinantis, tarptautiniu lygiu priimtas, Niujorko konvencijos įgyvendinimo aktas, kuris leistų suvienodinti nacionalinius įstatymus ir sudarytų tinkamas sąlygas užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo vieningai praktikai. Be to, nustatyta, kad nors užsienio arbitražų sprendimo pripažinimas ir apeliacija (revizija) turi kai kurių panašumų, tačiau tai netapatu, nes pripažinimo atveju- užsienio arbitražo sprendimo nei teisėtumas, nei pagrįstumas nekvestionuojami, o apsiribojama tik nepripažinimo pagrindų nustatymu.

Summary

The Recognition of Foreign Arbitral Awards and Relation with Appeal (Revision)

This article analyses the nature of arbitrage, the essence of arbitral agreement and decision. The main issues presented are problematic points of recognition procedure and grounds of disclaimer of foreign arbitral awards. Furthermore, while using comparative method the aim of this article was to disclose and investigate similarities, differences and relations between foreign arbitral award recognition and appeal (revision).

According to the results of the analysis, there were discovered similarities and differences of Lithuanian and selected foreign countries court rulings adopted in the cases of recognition of arbitral awards. Therefore, the appropriate problems were identified and possible solutions of recent regulation were offered. In Addition, the vitality of these problems are influenced due to variety of national regulations and disunity of judicial practice of every single foreign country.

Analysis of the rules of the New York convention and The Law of commercial arbitration of Republic of Lithuania as well as application of them is the central topic of this article. Following the legal analysis of this article, it is concluded that the harmonizing purpose of recognition of foreign arbitral award regulations determines the New York convention cannot secure appropriate legal practice as international implementation and enactment of this convention is necessary due to harmonize national laws and enable creating unanimous practice in the field of foreign arbitral award recognition. Moreover, it is concluded that although the recognition of foreign arbitral awards contain some similar aspects like appeal (revision), it is not equal procedure, because in the case of recognition neither validity nor legality are controlled. It is limited by determination of disclaimer grounds.